

EESTI MUUSIKA

K U U K I R I

KUUKIRI

«NAISTE HÄÄL»

on Eesti Naisorganisatsioonide Liidu häälekandja.

„**NAISTE HÄÄL**“ aitab kaasa naise kultuurilise, majandusliku ja tervislise järje tõstmisele; tutvustab naisi kõigi päevapolitiliste küsimustega; toob lähedale ja selgitab naise elulisi huve süravaid küsimusi; jälgib rahvusvahelise naisliikumise tööd ja saavutusi; annab asjatundlikku nõu ja juhatus talu- ja kodumajapidamises, kodukaunistuses, riietuses ja käsitöös; film naiste elust, kroonika, kirjanduse ülevaade, küsimused ja kostmised.

„**NAISTE HÄÄL**“ on raamatukogudele ja lugemislaudadele väärtuslik ja huvitav lugemismaterjal.

„**NAISTE HÄÄL**“ on Haridusministeeriumi poolt soovitatud ajakiri naisõpetajatele ja õpilastele.

„**NAISTE HÄÄL**“ maksab aastas 4 krooni, poolaastas 2 krooni; tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja teised tellimisvastuvõtjad.

Kõigi „Naiste Hääl“ aastatellijate vahel loositakse 15. apr. s. a. välja väärtuslikud asjad, nagu: õmblusmasin, grammofon, kohviserviis jne.

Tellige ise ja soovitage oma tuttavatele
„Naiste Häält“.

EESTI MUUSIKA

I aastakäik

KUUKIRI

№ 2

 Ilmub Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi väljaandel

---

Toimetus: Muusikateadus ja -ajalugu: dr. phil. (mus.) *Elmar Arro*. / Muusikaesthetika ja -kasvatus: direktor *H. Laksberg*. / Vaimulik muusika: dots. dr. phil. *A. Paris*. / Muusikaline ilukirjandus: *H. Jürgenstein*. / Teater: direktor *V. Mettus*. / Muusikaline looming: heliloojad *H. Eller* ja *A. Läte*. / Muusikaline kroonika: sisemaa — *J. Puusild*, välismaa — *Elmar Arro*.

Tegev ja vastutav toimetaja: mag. *Herm. Paris*. / **Peatoimetaja:** *Miina Hermann*.

Toimetus ja talitus asub Tartus, Lossi tän. 15.

Tellimishind: Sisemaal aastas kr. 5.—, 1/2-aastas kr. 2.75; välismaal kr. 7.50 ja 3.75.

Kuulutuste hind: 1/1 lehekülge kr. 50.—, 1/2 lehekülge kr. 25.—, 1/4 lehekülge kr. 12.50.

Üksiknumbri hind 50 s.

== Ilmub kord kuus. ==

HELIKUNSTI ÜLESANDED MEIE TÕUOMASE KULTUURI SEISUKOHALT.

Dir. **Harald Laksberg**.

(Järg.)

V. Meie rahva ainelise instinkti tugevus ja vaimliste ideaalide nõrkus.

Meie iseseisvuse mõtteks saanud vaimlisele rahvuskultuurile on kahjuks tõusnud teine, veel ägedam vaenlane majandusliku kultuuri näol, mis ähvardab nagu eelpool mainitud vaimu- ja tundeelu kitsuski, nõrgestada meie väärtuslikke vaimlisi meeli.

Seda väidet aitab tõendada kõige päält meie ajakirjandus, mis leiab sooje sõnu päämiselt majanduslike küsimuste käsitlemiseks. Seda tunnistab ka meie parlamendi ja valitsuse tegevus, mis toetab lahtise käega päämiselt ainelise kultuuri eluavalduisi, nagu põllumajandust, kaubandust, tööstust jne. Sellega on siis ka meie ühiskonnas majanduslik ideaal tõstetud põhilisema aate kohale ning ühtlasi alus ja tõuge antud aineliste meelte harimisele.

Meie rahvuskultuuri loomise seisukohalt ei tähenda see nähtus mitte edu, vaid tõulist tagasiminekut, sest majandusliku inimese hingeelu avaldab tunnuseid, mille vastu oleme teostatava rahvuskultuuri nimel otse sunnitud võitlema. Ainelise inimese hingeelu on kitsas ja lame. Ta elab päämiselt instinktide küüsis, juhitud toitmise, signemise ja varakogumise loomusundidest. Ta huvide piirides on ainult füsioloogilised ja materiaalsed küsimused. Söök-jook, elumõnu, kapital, hiiglakasud — need on objektid, mis esinevad majandusinimese hingeelu sisuna. Ainelise ideaali esiplaanile tõstmine kasvatab seega materialiste, kes on võõrdumas teadusest, kunstist, kõlblusest ja kes ei suuda enam kaasa tunda inimsoo kõrgematele väärtustele, neid kõlbliselt ja aineliselt kanda ega nende nimel ohvrit tuua. Majandusliku paleuse ainukeseks aateks tunnistamine tähendaks seega ainult pooliku inimese kasvatusideaali püstitamist.

Ainelise ideaali põhiaateks tunnistamine on meie rahvuskultuuri seisukohalt seda hädasohtlikum, et meie rahva tõuhinges etendavad ainelised instinktid iseenesest juba

põhilisemat osa. Seda väidet tõendab eeskätt just majandusliku paleuse võimulepääs meie ühiskonnaelu ainukese juhtiva ideaalina. Kui sellele vastu väidetakse, et meie majandusliku kultuurpoliitika ainuvalitsuse põhjuseks on tarve luua oma riiklikule iseolemisele kindel majanduslik jalgealune, siis on see väide ainult tingimisi vastuvõetav. Saksa majanduslik elu on ilmasõja viletsuste tagajärjel palju raskemaid vapustusi läbi elanud, kui ülisuured on aga siiski selle rahva teaduslikud, esteetilised ja kõlblised tarbed ning ideaalid, kes teadust ja kunsti tunnustab rahvuslikuks auasjaks.

Seega juurduvad meie rahva ainelised paleused sügavamal ja osutuvad meie tõuhinge olulismateks tunnusteks.

VI. Helikunst meie vaimliste instinktide ja ideaalide kasvatajana.

Kohustatud ajalukku astumisega teostama oma kultuurilist ülesannet, oleme sunnitud võitlust algama ka praegu väidetud ainelise meelega, et võimaldada meie väärtuslikumatel vaimlistel instinktidel areneda endi tõuomase kultuuri elementideks. Kuna meie rahva hingeelus ainelise meelega juured väga sügaval peituvad, on majandusliku ideaali aukohalt tõrjumine raskemaid probleeme meie kultuurpoliitikas.

Peab tunnustama, et siduva silla ehitamisel ihuvallast vaimuvalda, teiste sõnadega ainelise inimese lähendamisel vaimuelule, näib helikunstil jällegi kõige suuremad eeldused olevat. Sest just muusikal on ühiseid kokkupuutekohti nii ihuliste kui ka vaimliste meeltega, temast paistavad kiired füsioloogilisse kui ka hingeellu.

Muusika füsioloogiline mõju avaldub peamiselt selles, et ta helid sunnivad ka kõige ainelisemat inimest kuulatama. Pole see sugugi alati helikunsti esteetiline külg, mis köidab kuulaja tähelepanu, vaid sageli ürgsem jõud, midagi musklikavva haaravat, midagi krambitaoliselt kuulatamisse, seisatamisse ja rütmidega kaasa liikuma sundivat. Jälgigem ennast kord muusika kuulamisel, kuidas hakkavad jalad ja käed iseenesest tahtmatult takti lööma ja pää ning keha kaasa võnkuma.

Väidetud muusika füsioloogilise mõjuga ühineb primitiivsem kõrvupaitav esteetiline element. Kui loomulik on oletuski, et muusikalistele mõjudele allunud ainelisel inimesel ka fantaasia primitiivseltegi tegevusse astub ja kujutlusi, pilte, elujuhtumusi ja nendega seotud tundeid ellu kutsuma hakkab. Viimased võivad saada varsti vajalisteks ja kujuneda järkjärgult tarbeks. Sellega oleks side vaimuvallaga loodud ja vaimnemise esimene samm teostatud.

Muusikaliste elamuste vajadus äratav tarbe neid ka ise luua, kas mängides või lauldes, millega on antud tõuge iseseisvale muusikalisele teotsemisele. Süvenemine helikunsti võib äratada huvi ka muusikalise loomingu sisuliste küsimuste vastu. Siit võib alata huviosalise sidenemine muusikaajalooliste ja esteetiliste probleemidega, kust on ainult veel mõned sammud kultuuriloolisse, psühholoogilisse ja filosoofilisse vaimuvalda.

Kuid veel enam. Ühine muusikaline tegevus kodus, kooris ja orkestris, muusikalistes ühingutes, laulupäevadel ja -pidudel sunnib osalisi vastastikku kohanema ja ühiselt alluma teose kunstilisele ideele ja juhataja esteetilisele tõlgitsemisele, andes seega prima võimaluse ühiskondlikule kasvatusel, kui näiteks kooli ja elu sunnitud distsipliin.

Kõrgemale ideele allumine on ühtlasi ka usu olemus ta kõige laiemas mõttes. Selle teenimine aga vaimlise ideaali püstitamine. Helikunsti läbi vaimnenud inimesel selgub, et on veel midagi kõrgemat, milleks maksab elada, kuhu püüda. Parimaks, täielikumaks saada on aga iga usu, iga ideaali ürgsem nõue.

Selle nõude seadsime enda mõttekäigu lähtekohaks ka meie rahvuskultuuri aate püstitamisega. Nagu nägime, on helikunstil praegu tähendatud ideaali teostamisel täita vääriline osa: formaalselt — meie rahva hingeliste nõrkuste tasandajana, sisuliselt — ta muusikalise instinkti kasvatajana ja harijana. Ning selle aate realiseerimiseks ühinegu mitte üksi meie muusikalised õppeasutised, vaid ka meie üldhariduslikud koolid, meie muusikalised ühingud, riigi kultuurpoliitikat juhtivad keskkohad ning organisatsioonid.

J. W. JANNSEN MUUSIKUNA.

Dr. Elmar Arro.

J. W. Jannsen

Kooridest, mis tekkisid maa mitmesugustes osades, olgu siin nimetatud omal ajal populaarsem ja laialttuntud Põltsamaa koor, mida mainib Jannsen ise:

„Siis käisin kord ma Põltsamaal,
Kus laulu heli kõlas.“

Selle tähtsa koori asutas varssi pääle 1840. a. säälnne köster Martin Willberg, kuna kohalik kirikuõpetaja Emil Hörschmann temale komponeeris esimesed eestikeelsed vaimulikud laulud.²⁾ Teovõimas koor asutati 1835. a. paigu Laiusel kooliõpetaja ja köster H. Nieländeri poolt (kohaliku kirikuõpetaja dr. H. G. v. Jannau toetusel) kihelkonnakooli õpilastest ja töötas ta juhatusel. Sellest koorist teatab pärastpoole dr. Schultz-Bertram: „Ma kuulsin 1849. a.³⁾ Laiuse kirikus ette

1) Vrd. F. G. Moritz: „Erinnerungen an J. Ph. Roth“ (Grave „Magazin für protestantische Prediger“, 1818.) Roth andis välja muuseas ka esimese eesti nädala-ajakirja „Tarto-maa-rahva Näddali-leht“ (1806).

2) Üksikasjalisemad teated Põltsamaa koori kohta leiduvad dr. K. A. Hermannil, kes poisikesena kooris kaasa laulis, ta „Laulu ja mängu lehes“: „Eesti laul Põltsamaal“ (Kd. XI, 12), „Weel mõni sõna Eesti esimesest laulukoorist“ ja „Sõnake weel esimesest Eesti laulukoorist“ (Kd. XII, 2 ja 8).

3) 1869. a. kirjutas Schultz-Bertram siiski: „30 aasta eest“, tähendab 1839? (vrdl. „Dorpater Zeitung“ 1869 nr. 140).

kantavat Eesti poiste poolt Bachi ja Händeli motette ning fuugasid, mis mind kõige suurema imestusega täitis“. („Die musikalische Begabung der Esten“, Revaler Bote 1924 nr. 4). Teine tuntud koor asutati 40-dail aastail Torma köstri Adam Jakobsoni¹⁾ poolt, mis muuseas esmakordselt eesti keeles ette kandis Mozarti „Requiem“i“ (orelile säetud prof. A. Henseltilt ja dr. Schultz-Bertramilt).

Silmapaistvalt elav oli laulukunsti liikumine Saaremaal. Juba 1835. a. paigu asutas kirikuõpetaja Joh. Fr. Harten Kaarmas koori, mida tema ameti-aja kestel 1842—48 agaralt edasi arendas Adalbert Hugo Willigerode. Viimasest kujunes hiljem Maarja kiriku praostina Tartus üks agaramaid balti-saksa soost eesti laulu edendajaid ja Jannseni päätugesid sel ajal. Hiiu maal, Reigis töötas kirikuõpetaja Gustav Felix Rinne, Kuresaares köster Westus. Juhtivaks jõuks nende keskel kujunes aga õpetaja Martin Körber Sõrve poolsaarel, kes oma Anseküla lauljatega Kuresaares kontserte andis (1862—63) ning viimaks a. 1863 korraldas esimese eesti laulupeo Ansekülas.²⁾

Nii leidis Jannsen juba eest tugevad eluvõimsad võsud: oli välja arenenud liikumine, mil puudus ainult juht, et laiali valguda üle maa. Ning selle laululiikumise arenemise määras ära juhi Jannseni isiksus, ta vaated ning tendentsid.

Jannseni ilmavaadet võiks küll kõige kohasemalt nimetada kristlik-rahvuslikuks. Vaga, kiriklik usklikkus ja sügav armastus oma rahva vastu on ta olulisemaid põhijooni. Oma eluülesannet nägi ta selles, et aidata ja teenida oma sel ajal sotsiaalselt ja kultuuriliselt mahajäänud rahvast, seda lasta saada osa samadest vaimuvaradest, nagu neid omasid balti-sakslased ja millele nad vaatasid kui oma seisuse ja rahvuse eesõigusele; seega püüdis ta saavutada maarahvale üheõigusluse võõratõulise valitseva klassiga — kui ühesuguste jumalalastega. Püüdes tõsta oma rahva kultuuri, tundis ta ära laulu suurt rahvakasvatuslikku tähtsust ja nimelt mitte ainult senini harrastatava vaimuliku laulu mõju hinge ülenduseks, vaid kõige päält ka ilmaliku laulu tähtsust inimese õilistamiseks ta puhketundidel.

Kuna Jannsen esimese teadliku „eestlasena“ kõigis oma püüetes kriipsutab alla just oma rahvuse erilisust, süvenedes kui vaevalt keegi teine ta kaasaegsetest oma kirjutistes oma rahva hinge, selle haarab ta omapäras ja teda selles suunas edasi harida püüab, näeme ühes punktis midagi seletamatut: Jannsen ei hinda põrmugi varandust, mis peitub ta rahva lauludes, — ja veel enam: ta suhtub rahvalaulesse täiesti külmalt, skeptiliselt ning irooniliselt.

Ta mõtteavaldised rahvalaulu kohta ei jäta soovida selguses. Nii kirjutab ta näit. „Perno Postimehes“ (nr. 14 a. 1857) Tallinna balti-saksa laulupeo puhul:

„Aido raido, ellad wennad“, — „Külla neiud, norukessed“ ja „Terre ella ämma eita“ ja muud nende sarnatsed, nimmetakse ka lauluks, agga ei sanna pitkust, ei õiget wiit, ei arro egga otsa; sanna seält, teine teält kokko pandud, nago paigutud torropil, ja se peab laul ollema? Iggal mehhel ommad sannad ja omma wiis, teine kõrristab ees, teine kagutab järrele, saggedast kolm neli kord üht ainust sanna — se peab laul ollema? Seddasuggust laulo woib kõrtsi ukse ees ja külla kige peäl kuulda; agga ta panneb kõrrwad ugama ja aiab, nago suitso wing, pea wallutama“. —

Mida peaks aga laulma rahvalaulude asemel? Selle kohta ütleb Jannsen edasi:

„Tõssi on kül, et parrema laulude polest alles suur pudus on, mis koddõ ja kolis nelja heäleaga laulda sünniks; agga seäl peawad armsad laulo õppetajad isse nou piddama, parremid saksa kele laulusid kokko otsima ja nodi järrele seädima, . . . kui meie isse parrem laulda ei moista, kui se tühhi paljas „aido raido“, mis jodikuttele woime jätta“.

1) Adam Jakobson (1817—1857) rahvamehe C. R. Jakobson-Linnutaja isa, oli väga musikaalne mees: ta asutas Tormas 40-date aastate lõpul ka ühe esimesist pasunakoorest ja kirjutas raamatu „Josep Haideni ellokäik. Üks illus jutt“, mis pääle ta surma 1862 trükis ilmus.

2) Vördle M. K. „Oesel einst und jetzt“. Bd. II. 1899.

Nii peab siis Jannsen oma tegevuses kinni neist oma vaateist. Et tal näisid rahvalaulud olevat nii alaväärtuslikud ja rahva lauluoskus nii väga madalal järjel, on ta püüded loomulikult juhitud sellele, et anda rahvale midagi paremat. Seesuguseks peab ta, nagu öeldud, saksa laule ja nimelt seda liiki koorilaulu, mida harrastatakse balti-saksa ühinguis ja lauluseltses (Liedertafeln): siin ajab lopsakaid õisi väerrahvalaulude literatuur liedertafeli-stiilis. Selle leiab Jannsen kohaseks eesti rahvale külgepookimiseks, et selle läbi õilistada selle ürgelist-omapärasest rahvalaulu.

Aastal 1860 avaldab Jannsen 125 saksa lauluteksti eestikeelses tõlkes koguna „Eesti laulik“; 1862 järgneb meloodiate noodi-väljaanne (ühelhäälsed, esimese teksti-salmiga) päälkirja all „Eesti laulik. 120 laulo-wisi neile, kes hea melega laulwad ehk laulo kulwad“ — väljaanne, mis juba väliselt (väike formaat 8°) kopeerib saksa lauluraamatukesi. See „eesti laulik“ esineb saksa liedertafel-kirjanduse kõigis laululiikides valitseva õllekannu meeoleu pärlina: alates pateetilis-herooilisest „Deutschland, Deutschland über alles“ (tõlgitud kui „Eestimaa keib üle keige“), edasi üle unistava loodusjoobumuse täissuutsetatud kõrtsitoas, paratamatu küsimusega, kes on ilusa metsa ehitusmeister („Wer hat dich, du schöner Wald . . .“) ja tähelepanuga, et hää kuu käib nii tasa („Guter Mond, du gehst so stille . . .“) kuni pohmelus-sentimentaalse kõrgemaisse valdkondadesse, kus figureerib kurb lugu veskirattast ning lõhkenud sõrmusest, mis mingist ebamäärasest põhjusest nii õudselt armastatud („In einem kühlen Grunde . . .“) ning lõppotsusega, et õieti ei tea, miks ollakse nii kurb („Ich weiss nicht, was soll es bedeuten . . .“). Need laulud pidid olema, nagu Jannsen kinnitab eessõnas, „eht Eesti laulud“, sest nad olid ju tõlgitud eesti keelde, ning sellega rahuldus ta täiesti. 1)

Säärasest toimimisest eesti vokaalliteratuuri loomisel kirjutas hiljem A. Grenzstein-Piirikivi („Herrenkirche oder Volkskirche“, 1899):

„Laulutekstid on väga kohased selleks, et suurtele massidele sisse laulda teatud mõtteid ning tundeid. Oleks siin jälgitud mõningaid põhimõtteid, oleks võinud mõndagi saavutada. Kuid sellele ei mõeldud. Igaüks valis omale laule, mis temale meeldisid või mis olid jõukohased ta koorile, valis omale selle tarvis kohase teksti või tõlkis võõra ning laulis, mis võis. Nii levisid laulud nagu „Priius, kallis anne“ [„Freiheit, die ich meine“] „Eesti, Eesti üle kõige“, [Estland, Estland über alles] „Valve Emajõel“ [„Die Wacht am Embach“] j. n. e. rahva seas, neid lauldi vaimustatult, ja, et nad olid ilusad,

1) Kõige iseloomulikum ja omapärasem, kõige rahvalikum „Eesti laulik“ on igatahes eessõna. Siin näitab end Jannsen just rahvamehena, kes mõistab omasugustele kõnelda. Toome selle eessõna ta algkujul.

Eestkõnne.

„ . . . Et nodide kirjutaja ja trükkia teine teisest ni kaugel ellawad, olleks trükki-wiggade polest mõnda puhastamine nihästi nodide kui sõnnade sees, ja on mõnned laulo wisid seläbbi ühhest ehk teisest kohhast nattuuke teiseks sanud, kui nende kirjutaja sedda pitkaks. Kes meie lauljatest nodid tunneb, leiab ka isseenesest nende wiggad ja parrandab neid; kes nodi tundja ei olle, mis kasso sellel pitkast selletusesset olleks? . .

Mõnnele sawad need sinnatsed nodid mõnnest kohhast nattuuke liig kõrged ollema, et heäl wälja ei anna. Neid pallume maddalamast heäleseltsist ehk ton-artist peale hakkata, siis on asja jälle kordas. Se luggu tulleb jubba essimeses laulus warsi kätte. Küssib mõnni: miks neid warsi maddalamast ep olle kirjutud? sellele peame kostma: keik need kõrged nodid on meeste-koride ja essimesse tenori-heäle tarwis pandud, et kui se ramat eddespiddi nelja heälega peaks trükkitud sama, siis üllem heäl ennam tundmatta ei olleks.

Mitto lauljad sawad ehk nukra melega ütlemä: „miks need laulud warsi nelja heälega ei olle?“ No se olleks hea kül; agga kui hind ka warsi nelja heälega ehk neljakordne olleks, kuidas siis? Eks surem hulk neist, kel „Eesti Laulik“ kääs on, mitte risti ei saaks ettelöma, kui kuleksid, et Eesti Lauliko „wisiramat“ 4 ehk 5 kord nenda kallis on, kui Eesti Laulik isse? Kas seal mitte surem hulk ei ütleks: „liig kallis, ei jaksa jurj jäda!“ ja se olleks üsna tõssi. Kust agga peaks siis kullo wäljatullema? — Korjab agga neid, kes ramatut nelja heälega tahhaksid sada, ülle Eesti rahwa ni paljo, et kullo ärratassub, noh, kes sedda siis kelab? Öppigem siis esmalt wisid kätte, küllab pärast, kui himmo ja tundminne kaswanud neid ja kes teab kui paljo teisi weel, nelja heälega nähha ja laulda same!

Ja nüüd jäge terweks ja laulge peal!

Johann Jannsen.

Pernus, küünla-kuus 1862.

peeti neid ka sisult sobivaiks. Et „vabadus“ juba ammu käes, sellele mõeldi vähem. Milles Eesti maa üle kõige ilmas pidi olema, oli küsimus, mida ei esitatud. Ja missuguse ilmakaare poole vahva valvur Emajõel oma pilgud pidi pöörama, milleks seda tarvis teada lõbusal lauljal? Tullakse üsna lihtsalt kokku, lauldakse ning pööratakse tagasi adra juure.“

See laulurõõm, või nagu Grenzstein seda nimetas vähe ironiseerides „Gesangseligkeit“ (lauluõndsus), oli alul täiesti apolitiilise iseloomuga; tal polnud midagi võõramat kui rahvusliku liikumise äratamine eesti rahvas. — Seda näitab juba esimeste balti-saksa soost kirikuõpetajate tegevus, kes liikusid alal, mis täielikult neutraalne nende rahvuslike küsimuste suhtes — vaimuliku laulu edendamise vallas — ja andsid seega liikumisele üldrahvakasvatuslike tendentside kõrval kiriklik-usulise ilme.

Jannsen esines laiemate sihtidega: õhutada rahvuslikku liikumist. Seejuures näis temale juba rajatud laululiikumine hääks abinõuks. Ta jäi temale ka ikkagi ainult abinõuks oma sihi saavutamisel. Seda peab tingimata silmas pidama edaspidise laululiikumise arenemiskäigu mõistmiseks. Laul ei esine tal kunagi otstarve enesena, ei leia tema poolt kunagi kunstilist arendamist, teda kasutatakse ainult utilitaarselt vaatekohalt: rahvakasvatuslikuks abinõuks.

„Laul kossutab süddant, pelletab murred ja pahhad mõtted laiali, kergitab kässi jalgo hea töle ja tele, ning on kaunis waimo harrimise abbi. Kes röömsast laulab, se ei pea wihha, ei kiusa ega kaetse.“

See on Jannseni vaate põhiolemus laulu kohta. Et laul esijoones on muusika ja sellisena kunstiharrastamine, see seisukoht puudus tal veel täiesti.

Samuti ei pidanud Jannseni kavatsetud laulupidu mitte üksi olema muusikapidu — ei, laul esines siinjuures ainult abinõuna otstarvete saavutamisel, ta pidi moodustama välise rüü rahvuslikule pühale, mille põhisihiiks oli rahvusliku liikumise edendamine.

„Asunud Tartus kindlale jalale, kavatses Jannsen korraldada suure üldise rahvapeo, et anda võimalust kogu eesti rahvale maalt ja linnast, lähedalt ja kaugelt, kokkupuutumiseks üksteisega, tutvuste sõlmimiseks ja ühtlustunde väljendamiseks. Selleks otstarbeks näis Liivimaal pärisorjuse kaotamise 50-aastane juubel pakkuvat kõige parema juhtumi. . . Milline kuju pidi aga antama seesugusele pidustusele? Kuis oli võimalik sadandeid, isegi tuhandeid pidulisi koondada ühiseks pidustuseks? Ainsaks võimalikuks vormiks osutus siin üldine, rahvuslik laulupidu, korraldatud Saksamaal kombeks olevate suurte rahvuslike võimlemise-, küttide- ja laulupidude eeskujul, mis mitte vähe ei aidanud kaasa saksa patriotismi edendamiseks. Mingisugune sellekujuline pidustus pidi soodustama tärkavat eesti rahvustunnetki ja tee avama rahvuslikule mõttele laiemais ringes. Meie balti kodumaal polnud Saksa laulupeod enam tundmata.¹⁾ Jannsen ise oli suurepärase lauljana ja saksa laulseltsi aktiivse liikmena võtnud osa Pärnus seesuguseist pidustusist ja tundis seetõttu ühe seesuguse korraldise tõstvat, pühalikku mõju oma kogemusest. (H. Rosenthal, „Kulturbestrebungen des estnischen Volkes“, 1912.)

Võib koguni arvata, et oleks Jannsen näiteks rajatud laululiikumise asemel eest leidnud spordiliikumise, siis oleks ta vististi sellegi ära kasutanud rahvakasvatusliku vahendina, oleks võib olla „Vanemuise“ asemel asutanud võimlemiseltsi, oleks pannud aluse terveks reaks üldiseiks eesti spordipidustusteks, ning oleks saanud eestlastele võimlemisiks Jahn'iks. Nii on temast aga enam olude sunnil kui sisemisest tungist saanud eesti vokaalmuusika looja ja edendaja.

Muusikut pole seega Jannsenis küll kaduma läinud.²⁾

1) Esimene balti-saksa laulupidu (arvestamata muusikapidu Riias 1836) oli 1857 Tšlinnas, edaspidised 1861 Riias ja 1866 Tallinnas.

2) Iseloomustav on, et sõna ja mõiste „muusika“ Jannseni sõnavaras puudub peaaegu täiesti, ta tunneb ainult tegevust „laulma“ ja „mängima“ (vokaal- ja instrumentaalmuusika jaoks). „Cantus“ tähendatakse ära sõnaga „laul“ mis oma pärisel mõttes ka lüürilist luuletist, rahvaluulet, jne. tähendab. Nii kõneleb Jannsen rahvalikkudes väljendistes „Laulukoorigest“ ja „mängukoorigest“, „laulutükkidest“ (laulest) ja „mängutükkidest“. Muusikainstrumente nimetatakse „pillid“ (näit. „puupillid“ ja „plekkpillid“ nimetustena puu-ning plekkinstrumentidele) — terminoloogia, mis osalt alale hoidunud tänini. Mõistet, nagu muusika, orkester, kontsert jne. on võõrsõnad, mis eesti keeles kodunesid väga aeglaselt ja alles viimasel ajal.

Ka sõnal „koor“ — „Chor“, mis meile eesti keeles esineb vististi esimese puhtmuusikalise mõistena, võis alul olla teissugune tähendus: sõna näib alguse saanud olevat vennastekogudusest. Herrenhutlased tarvitasid mainitud sõna „grupi“, osakonna äratähendamiseks: nii olid olemas „noortemeeste koorid“, „leskede koorid“, „vallaliste õdede koorid“ jne. ilma ühegi muusikalise või laululise kujutluseta, nagu näit. kirikuarhitektuurilises mõttes „koor“. Sarnase „ühingu“, grupi mõttes tarvitas vististi rahvaski alul seda sõna, mida tõendab tänapäev asjata pleonasmina tuntud, seekord aga alati tarvitatud nimetus „laulu-koor“ lauljate ühingu nimetuseks.

Mitte laulus eneses, vaid laulu kaudu tahtis ta edendada eesti rahvuslikkust.

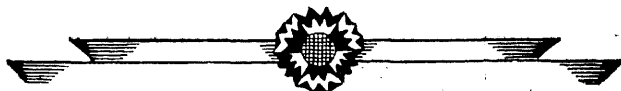
Rahvusliku elemendi mittetunnustamine muusikas eneses ja selles mõttes rahvalaulude muusikalise väärtuse alahindamine, saksa muusikalise pahna eelistamine on seletatav enam Jannseni pooliku haridusega kui puuduliku musikaalsusega.

Et Jannsen muidu õige musikaalne oli, selles ei ole kahtlust. Juba ta kodukohas Vana-Vändras äratas ta 12-ne aastase poisikesena oma ilusa häälega kihelkonnakoolis kohaliku õpetaja Karl Körberi tähelepanu, kes poisi oma hoolde võttis, ja teda pääle muu ka muusikas arendas, nii et 19-ne aastane Jannsen koolmeistrikoha kõrval võis oma pääle võtta köstri kohustusedki. Pärast, Pärnus asudes, laulis ta kaasa säälses saksa lauluseltsis, asutas ja juhatas aga samas ka ühte eesti koori. „Vanemuise“ koori Tartus juhatas ta isiklikult kaua aastaid ja saavutas ühendatud kooride dirigendina esimesel üldlaulupeol (ühes A. Kunileid'iga) suure muusikalise edugi selles ettevõttes. Kõik see tunnistab ikkagi tähelepanudava muusikalise talendi tingimata olemasolu. Lõppeks komponeeris Jannsen ka mõned laulud: tõestada võib viis tema komponeeritud laulu, kaks ilmalikku ja kolm suuremat vaimulikku.¹⁾ Need Jannseni omad lauludki on täiesti saksavaimulised, eriti kaks esimest tunduvad tüübiliste saksa rändmarsilauludena.

Saksa liedertafel-muusika väärtuses pole kahelnud nähtavasti Jannsen kunagi, otse vastupidiselt: . . . „Jägo need laulud ka meie Eesti rahwale temma Jubeliaasta ja piddo mällestuseks, et meie järreletullejad weel kaua pärrast meid wõiks leida, mis nende wannemad omma essimesel Jubelipiddul on laulnud“ . . . ütleb ta esimese laulupeo noodivihu eessõnas, hinnates nähtavasti eriti seda, mis on lauldud. „§ 2 Reeglid Tartu meestelauluseltsile Wanemuine“ järgi peaks lauldama ilmalikest laulest ainult seesuguseid, „mis iga mõistlik inimene häämeelega wõib kuulda ja laulda“; ja seesuguseiks pidas Jannsen ainult saksa odavaid liedertafeli-laule, mis moodustasidki esimese laulupeo kogu ilmaliku kava ja ainult pikkamisi, aja jooksul kadusid meie laulupidude repertuaarist.

Selle alaväärtusliku muusikakirjanduse üleujutuse hädaohte tundis selgesti ära üks Jannseni kaasaegseid: see oli *Carl Robert Jakobson*.

(Järgneb.)

Mõlemad ilmalikud laulud „Nüüd üles Wene alamad“ ja „Wene maa nüüd täna saa“ on trükitud K. A. Hermannil „Laulu ja mängu leht“ 1890, VI köide, nr. 44 ja 54. Esimene neist oli teise üldlaulupeo kavas, nagu vaimulik laul „Jehoovagi“. 2 pikemat Jannseni motetilaadilist laulu on trükitud ta kolmevihulise „Korilaulja koddo ja kirikus. Eesti laulo-seltsidele“ (1866/67/73) esimeses andes, nimelt nr. 1 (psalm 18) ja nr. 4 (psalm 126). Tõenduse selle kohta, et nende laulude autor on Jannsen, leidis käesoleva kirjutise autor ühest Maarja kirikus 27. III. 1866. a. korraldatud kontserdi kavast (Eesti Õpetatud Seltsi arhiivis, Tartus), kus mõlemad ülalmainitud helitööd on märgitud Jannseni kompositsioonena. Kuna Jannsen oma avaldatud laulukogudes kunagi pole ära tähendanud komponiste, siis on väga võimalik, et tuntud ja tundmatute saksa meloodiate kõrval laulukogudes „Eesti laulik“ ja „Korilaulja koddo ja kirikus“ veel mõned tundmatud nr. nr. Jannseni loodud on.

EESTI MUUSIKALISED ÕPPEASUTISED.

I. TALLINNA KONSERVATOORIUM.

Dir. prof. Jaan Tamm.

Kõrgema muusikakooli ajajärk. Eesti riigi loomisega veeres meie ühiskonna õlgadele vastutavaid kohustusi. Riigi kultuuriline ja majanduslik kindlustamine nõudis kogu rahvalt suurimat jõupingutust kõigil elualadel.

Rakendusid siis tööle meie ühiskonnategelased, töösturid, hariduspioneerid, kunstnikud jne.

Sammusid kaasa ka meie muusikalised ühingud, helikunstnikud ja komponistid. Võtsid värsket hoogu meie vanemad muusikalised organisatsioonid „Estonia“ ja „Vanemuine“. Tekkisid muudki ühingud, nagu Eesti Helikunsti Selts, Eesti Lauljate Liit. Asutati Helikunsti Sihtkapital — ning seda kõik Eesti kultuurilise tuleviku nimel.

Tõusid ühtlasi päevakorradele ka muusikahariduslikud küsimused. Sest oli selge, et edu helikunstigi alal on võimalik ainult, kui teda kannavad muusikalist haridust levitavad erikoolid. Seepärast oli vaja kutsuda ellu helikunsti kõrgem õppeasutus, millises saaksid muusikalist kutseharidust kõik meie tulevased muusikategelased — heliloojad, kunstnikud, dirigendid, teoreetikud, õpetajad, kutsemuusikud jne.

Kõrgema muusikalise õppeasutise teostamise mõte leidis sooja kõlapinna Tallinnas eeskätt „Estonia“ seltsi ringkonnis, milline selts pällinna juhtiva muusikalise ja dramaatilise ühinguna oli eriti huvitatud lava- ja kontserttegelaste hariduse tõstmisest. „Estonia“ selts esitaski riigi keskvalitsusele „Tallinna kõrgema muusikakooli“ põhikirja, mille haridusminister J. K a r t a u kinnitas 1. okt. 1919. aastal.

Põhikirja järele oli vastselt asutatud kooli majanduslik juhtimine kuratooriumi ülesandeks, mis koosnes 7 liikmest. Esimese kuratooriumi moodustasid esimehena insener

G. Hellat ja liikmetena Asutava Kogu esimees A. Rei, haridusminister J. Kartau, insener Kr. Reinok ning helikunstnikud A. Topman, M. Lüdigi ja R. Kull. Kooli administratiivne, pedagoogiline ja kunstiline juhtimine oli antud selle vastu õpetajate kogu, n. n. kunstinõukogu hoolde. Esimese õpetajaskonna moodustasid: M. Lüdigi, E. Helman, M. Lüdigi-Sinkel, G. Ruckteschell, E. Franz, V. Saarman, J. Paulsen, G. Reder, L. Neuman, A. Kelchen, S. Hoerschelmann, L. Juht, G. Nasimova, A. Leiman, A. Segal, R. Bööcke, E. Bullerian, P. Süda, A. Topman, P. Padva, S. Lindpere, M. Visnapuu, B. Lukk, S. Bakanovska, S. Heinrichs, M. Fink, A. Malzev, J. Jürvetson, M. Mohrfeldt, S. Kasemets, J. Vaks, A. Šutinski, E. Lesedov.

Kõrgema muusikakooli direktoriks valis kuratoorium ühes kunstinõukoguga M. Lüdigi.

Prof. Jaan Tamm.
Tallinna konservatooriumi direktor.

Kui suur oli tarvidus Tallinnas muusikalise õppeasutise järele üldse, tähistab tõsiasi, et juba esimesel aastal astus kooli üle 400 õpilase, milline arv kasvas järgmistel aastatel järkjärgult 600-ni. Esimesel kahel aastal teotses kool oma juriidilise ülevalpidaja „Estonia“ seltsi ruumes, kuid juba kolmandal kooli tegevusaastal, 1922. aasta veebruarikuus, asus kool oma majja Mürivahe tänavasse, milline ehitis püstitati päämiselt Tallinna kaupmeeskonna annetuste varal. Kahjuks aga puudusid koolil veel keskvalitsuste regulaarsed toetused, mille tagajärjel õppetegevus õppeabinõude puudusel ei saanud tarvilisel määral süveneda.

Konservatooriumi ajajärk. 1923. aasta veebruarikuus valiti tagasiastunud M. Lüdigi asemele direktoriks J a a n T a m m.

Õppetegevuse süvendamise ja kavade täiendamisega tõuseb kõrgem muusikakool järkjärgult kõrgemale astmele. Asutise kavad ühtivad varssi juba Peterburi ja Moskva konservatooriumi omadega, mille tagajärjel kuratooriumi sellekohase ettepaneku põhjal Tallinna kõrgem muusikakool 16. mail 1923. a. haridusminister A. Weidermanni korraldusel konservatooriumiks ümber nimetatakse.

Vahepeäl toimub muutus kooli juriidilise ülevalpidajagi suhtes. 14. veebruaril 1923. aastal kinnitatakse Tallinna-Haapsalu rahukogus Tallinna konservatooriumi seltsi põhikirja, kelle kätte „Estonia“ selts annab üle nii õppeasutise liikumata ja liikuva varanduse, nagu hoone, instrumendid jne. kui ka kõik ülevalpidaja õigused. 6. veebruaril 1925. aastal kinnitab haridusminister H. B. Rahamaagi ka konservatooriumi uuendatud põhikirja.

Nüüdsest päle kaotatakse kuratoorium, ja kooli juhtimine läheb konservatooriumi seltsi juhatuse kätte, milline koosneb ühest „Estonia“ seltsi, ühest Tallinna linna ning neljast konservatooriumi seltsi esindajast ja konservatooriumi direktorist. Ühtlasi jääb konservatooriumi seltsi juhatuse hoolde õppeasutise administratiivne juhtimine, kes valib ka konservatooriumi direktori, inspektori ja õppejõud. Tallinna konservatooriumi seltsil on praegu 57 liiget. Ta juhatuse moodustavad esimehena notar J. Bergman ja liikmetena prof. A. Lemba, prof. P. Ramul, õpetaja G. Reder, Tallinna koolivalitsuse juhataja J. Kana, prof. J. Paulsen ja direktor J. Tamm.

Kulude kokkuhoidmiseks vähendab konservatooriumi juhatuse haridusministeeriumi nõudmisel õpilaste arvu. Selle tagajärjel langeb viimaste arv järkjärgult ja on tasakaalustatud praegu 403 kuulajajaga, kes õpivad 16 eriaine- ja 20 üldaine-klassis. Õppejõude on praegu konservatooriumis 33, nimelt 10 professorit, 6 vanemat ja 17 nooremat õpetajat. Nendest õpetavad: kompositsiooni: prof. A. Kapp; eriinstrumentimist: prof. J. Aavik; klaverit: prof. A. Lemba, prof. Th. Lemba, prof. P. Ramul, S. Antropoff, S. Heinrichs, H. Mohrfeldt-Viitol, E. Raudkats-Norman; laulu: prof. N. Sternberg, A. Tamm, A. Arder, E. Helman, L. Hellat-Lemba; orelit: prof. A. Topman; viulit: prof. J. Paulsen, A. Pappmehl; tšellot: prof. R. Bööcke; kontrabassi: A. Vedro; flööti: A. Šutinski; klarnetit, oboet ja saksofoni: B. Lukk; fagotti: A. Mihailov; sarve: prof. I. Tamm; trompetit: J. Vaks; pasunat: R. Kull; algteooriat ja solfeggiot: G. Reder, A. Vedro, A. Krull; harmooniat, instrumentimis- ja vormiõpetust: A. Vedro, A. Krull; teoreetilisi aineid keskkooli muusika- ja lauluõpetajate ettevalmistamiseks: prof. J. Aavik; muusikaajalugu: prof. P. Ramul; esteetikat ja kunstide ajalugu: H. Kuusik; itaalia keelt: E. Ferraris; üldklaverit: prof. P. Ramul, V. Jentson, S. Lemba, M. Visnapuu; üldalt: prof. I. Paulsen; üldlaulu: prof. N. Sternberg; üldpuhkpile: prof. I. Tamm, B. Lukk, A. Šutinski, I. Vaks; improvisatsiooni: prof. A. Topman; keelpillideansamblit: prof. R. Bööcke; ooperiansamblit: S. Mamontov; orkestrit: prof. I. Paulsen.

Tänu konservatooriumi seltsi juhatuse agarale tegevusele on õppeasutis vahepeäl ka üle jõudnud majanduslikest raskusist. Konservatooriumi aineiline kindlus põhjeneb päämiselt korrapärasteks muutunud keskvalitsuste toetussummadel, millistest konservatoorium kasutab haridusministeeriumi abirahana 40.000 krooni ja kultuurkapitali toetusena 20.000 krooni aastas. Selle tagajärjel on õppe-

asutis suutnud rahuldada nii normaalse õppetegevuse nõudmisi, muretsedes tarvilikud õppeabinõud, eriti muusikariistu kui ka luua soodsaid töötingimusi õppejõududele.

Konservatooriumi töötulemused ja kavatsused. Käsikäes majandusliku stabiliseerumisega on konservatooriumi kunstinõukogu suutnud pühendada ikka rohkem ja rohkem tähelepanu kooli pedagoogilise ja kunstilise tasapinna tõstmisele. Selle väliseks tähistajaks on rohkearvulised õpilaskontserdid, millede arv on tõusnud aasta-aastalt ja ulatunud viimasel tegevusaastal juba 12-ni. Rääkimata pedagoogilisest ülesandest on konservatooriumi õpilaskontserdid saanud tähtsaks muusikakultuuriliseks teguriks meie riigi päälinnas.

Kuid meie muusikaülikooli hariduslik mõju peab loomulikult ulatuma üle kogu riigi. Sellest seisukohast on üldkultuurilise tähtsusega need noored helikunstnikud, kes lõpetanud Tallinna konservatooriumi ja valgunud laiali üle kogu maa. Ligi kümne aastase tegevuse kestel on konservatoorium saatnud välja 51 lõpetajat, nimelt kompositsiooni alal 7, klaveri alal 18, orelil alal 4, viiulil alal 2, tšello alal 1, laulu alal 6, klarneti alal 2, flöödi alal 1, sarve alal 3, trompeti alal 1, pasuna alal 1 ja keskkooli laulu- ning muusikaõpetajaid 5. Kõik nad, teotsedes nüüd oma ette iseseisvalt, aitavad kaasa helikunsti tasapinna tõstmisele oma ligemas tegevusringis.

Ajaga järjest kasvavad kunstilised ja kultuurilised nõuded on kohustanud ka konservatooriumi juhatust otsima ja looma järjest paremaid tingimusi õppeasutise pedagoogilisele tööle. Paraku on selle kõige suuremaks takistuseks ruumide kitsus, mille tagajärjel osa õppetegevust toimub üüritud kõrvalhoonetes ja õppejõudude elukorterites. Selle väärnähituse lõpetamiseks on konservatooriumi selts otsustanud ehitada õppeasutisele uus hoone, milleks ka juba kõik eeltööd on käsil, nagu ehitusfondi loomine, plaanide väljatöötamine jne. Uues konservatooriumi hoones on ette nähtud kuni 40 klassituba, kontsertsaal kontsert- ja ooperilavaga ning ligi 10 ruumi kantselei, noodi- ja raamatukogu, kabineti, õpetajate- ning õpilaste-toa ja ooteruumi jaoks. Uue hoone ehitamine läheks maksma umbes 400.000 krooni, millest on juba ehitusfondis 85.000 krooni.

Hoone ehitamine viib praegu peaaegselt seetõttu, et Tallinna linnavalitsus ei ole ikkagi veel jõudnud lõpulikult kinnitada tarvismineva maa-ala piire ega ka sisseantud hoone kavandit, mis veel nii mõndagi üllatust kui ka kulu seltsile võib tuua.

Loodetavasti võtab osa konservatooriumi maja ehitamisest ka riik. Sest varem ehk hiljem kuulub Tallinna konservatoorium ikkagi riigistamisele, kui Eesti ainukene muusikaülikool, kellel on täita helikunsti alal laiaulatuslikke puht riiklikke ülesandeid ja funktsioone. Ja nii riigi kui ka õppeasutise kultuurilise missiooni seisukohalt peab seda aina tervitama.

Muusika on südame ja vaimu helisev loogika.

Theo Kreiten.

Kunst pole küll elu leib, küll aga elu viin.

Jean Paul

Ära teotse ainuüksi kunstiga, vaid tungi ka ta sisimasse; ta väärrib seda, sest ainult kunst ja teadus tõstavad inimese jumaluseri.

Beethoven.

KIRIKUMUUSIKA LOENGUD TARTU ÜLIKOOLIS.

Prof. A. Topman.

Juba sajandite eest võitis muusika, millist meil harrastatakse kauni kunstina ning tihti ka „lõbusa ajaviitena“, tõsise lugupidamisväärse seisukoha teaduseilmas ja sai ülikooles muusikateadusliku ainena õppeaineks. Suurimate Euroopa ülikoolide juures on asutatud erilised muusikateaduslikud instituudid. Pääle üldmuusikateaduslikkude õppetoolide on lääne Euroopa ülikooles usuteaduskondade juures erilised kirikumuusika õppetoolid. Eesti Vabariigi Tartu ülikoolis pole senini asutatud muusikateaduse õppetooli, küll aga on säetud ametisse muusika-direktor, kelle puhtpraktiliste ülesannete juure on arvatud võimalikud üldloengud muusikavallast. Nüüd on Tartu ülikooli valitsus astunud kirikumuusika huvides samme ning ajutiselt korraldanud soovitava ainena usuteaduskonnas kirikumuusika üle loengud.

Kirikumuusika loengute ülesanne on täiesti lahkuminev muusikateadusliku õppetooli ülesandest. Käesoleva semestri otsekohene ülesanne on selgitada praegust kirikumuusika seisukorda Ev. Luteri kirikus Eestis, ja, tutvunedes selle tekkimiseeloo, püüda seda juhtida soovitavale arenemissuunale.

Neil ajutiseil ühesemestrilisel loenguil ei saa põhjalikult tutvuneda kirikumuusika ajalooaga ega ka tarvilikult kirikumuusika suurteostega, millised on olnud teatud ajajärgude haripunktideks; tuleb leppida sellega, et mõningate tähtsamate silmapilkude juures peatutakse ja sajandite jooksul kujunenud kirikumuusika puht kirikliku vaimuga püütakse tutvuneda, et tuleviku kirikumuusikas Eestis võiks võimalust mööda hoiduda helikunsti vooludest, millised nii väga kergesti aset leiavad kirikliseis tarvitusis, kuid millised siiski vaimult võõrad tõsisele kirikumuusikale.

Eesti Ev. Luteri kirikumuusika arenemisele ja selle tõsise puhtkirikliku stiili selgitamisele on pühendatud need ajutised kirikumuusika loengud Tartu ülikoolis.

See oleks vaid väike kunst, mis ainult kõlaks, ja mil puuduks keel ning märgid hingeolukordade mõistmiseks.

R. Schumann.

Ma ei vaatle muusikat mitte üksi kui kunsti, mis kõrva lõbustab, vaid kui suuremat abinõu, et liigutada südant ja äratada tundmusi.

Gluck.

Arusaamine kunstist on märk, et on olemas meel ilu ja õilsa mõistmiseks inimese elus. Armastus kunsti vastu on südame töötus teenida hääd ja elada temale ja — teotsemine kunstiga ja tema harrastamine iga päev, on sümbol, et ollakse teel seesmisele rahule.

Rudolf Waldow.

KAKS TUNDMATUT HÄNDELI KIRJA

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGUS.

Dr. Elmar Arro.

Avaldatud ülikooli raamatukogu lahkel loal.

Siinkohal avaldatud Georg Friedrich Händeli (1685—1759) kaks kirja kuuluvad vististi ta viimaste kirjade hulka, mida ta kirjutas veel enne oma 1751. a. pikkamisi arenevat pimedust. Me näeme siin Händeli arusaadavat ning selget käekirja.

Mõlemad kirjad on adressitud Londonist (kus teotses Händel pea kogu eluaja) Hamburgi Georg Philipp Telemannile (1681—1767), kes oli kuulsaim J. S. Bachi kaasaegne ning oma elu ajal oli palju tuntum ja kuulsam Leipzigi Tooma kiriku kantoriga. Esimene mõlemast prantsuskeelsest kirjast on järgmine:

a Londres ce 25/14 de Decem^{br} 1750.

Londonis, 25./14. dets. 1750.

Monsieur

Mu härra,

J'étois sur le point de partir de la Haye pour Londres, lorsque Votre tres agreable Lettre me fut rendu par Mr. Passerini. J'avois justement le tems de pouvoir entendre chanter son Epouse. Votre Appuy et recommandation sufisoit a exiter ma curiosité non seulement, mais aussi a Luy accorder toute l'approbation, cependant j'étois bientôt convaincu moy meme de son rare merite. Ils s'en vont pour l'Ecosse, a remplir le devoir d'un Engagement qu'ils ont pour des Concerts, pendant une saison de six mois. Là Elle pourra se perfectionner dans la langue Angloise, et alors (comm ils ont intention a sejourner pour quelque tem a Londres) je ne manquerai pas de Leur rendre toutes les services qui dependront de moy.

D'ailleurs j'étois fort touché de vos expressions polies et toutes remplies d'Amitié, Vos manieres obligeantes et Votre Reputation m'ont fait trop d'impression sur mon Cœur et mon Esprit, pour ne pas Vous rendre le Reciproque due a Votre gentile. Soyez sûr que Vous trouverai toujours en moy un retour plein de sincerité et de veritable Estime.

Je vous remercie du bel Ouvrage du Systeme d'intervalles que vous avez bien voulu me communiquer, il est digne de Vos Occupations et de Votre Scavoir.

Je Vous felicite de la parfaite Santé que vous puissiez dans un Age assez avancé, et je vous souhaite de bon Cœur la Continuation de toute sorte de prosperité pendant plusieurs Ans a l'avenir. Si la passion pour les Plantes exotiques && pourroit prolonguer Vos jours, et soutenir la Vivacité qui Vous est naturelle, Je m'offre avec un sensible plaisir ay contribuer en quelque maniere. Je Vous fais donc un Present, et je Vous envoie (par l'adresse cy jointe) une Caisse de Fleurs, que le Connoisseurs de ces Plantes m'assurent d'etre choisies et d'une rareté Charmante, s'il me disent le vray, Vous aurez des Plantes les meilleures de toute l'Angleterre, la saison est encore propre pour en avoir des Fleurs, Vous en serez le meilleur Juge, j'attens Vôtre decision la dessus. Cependant ne me faites pas languir long tems pour Votre agreable Reponse a celle cy, puisque ja suis avec la plus sensible Amitie, et passion parfaite

Monsieur

Votre
tres humble et tres obeissant
Serviteur

George Frideric Handel.

kavatsesin just sõita Haagist Londoni, kui M. Passerini mulle üle andis Teie väga meeldiva kirja. Mul jätkus aega ainult veel seks, et kuulata ta abikaasa laulu. Teie toetus ja soovitus ei äratanud ainult mu uudishimu, vaid ka täie lugupidamise tema vastu, kuid õige pea võisin ma ka ise veenduda ta haruldases väärtuses. Nad reisivad Šotimaale, kuhu nad saanud kutse kontsertideks kuuekuulisele hooajale. Sää! on proual võimalus end täiendada inglise keeles ja siis (sest et nad kavatsevad veeta mõni aeg Londonis) püüan nende hääks teha kõik, mis mu võimuses.

Siis olin veel üpris liigutatud teie viisakaist ja sõbralikest tundeavaldustest. Teie kohustav lahkus ja Teie reputatsioon on avaldanud liig suurt mõju mu südamele ja mõistusele, et Teie mitte vastata samaga, mis väärrib Teie rahvas. Võite olla kindel, et vastan Teile samasuguse täieliku avameelsusega ja tõelise lugupidamisega.

Täna Teid Teie ilusa töö eest „Intervallide süsteem“, millest Teie mulle lahkelt teatasite, see väärrib Teie tööd ja Teie teadmisi.

Õnnetlen Teid Teie suurepärase tervise pärast, mille omate veel nii kõrges vanaduses ning soovin Teile kõigest südamest, et Teie kõigekülgne häälolu kestaks tulevikus veel palju aastaid. Kui armastus eksotiliste taimede vastu võiks pikendada Teie päevi ja alal hoida Teie loomuse elavust, siis pakuksin suure häämeelega oma kaasabi. Ma teen teile kingituse ja saadan Teile (süa juurelisatud aadressil) ühe kasti lilli, mida nende taimede tundjad loevad valituiks ja haruldaselt ilusaiks; kui nad mulle kõnelevad tõtt, siis saate Teie parimad taimed kogu Inglismaalt, aeg on seks veel sobiv, et saada õisi. Teie võite seda otsustada ise kõige paremini. Ootan Teie otsust selles asjas, ainult ärge laske mind igatseda kaua oma meeldivat vastust, sest olen kõige õrnema sõprusega ja täie lugupidamisega, mu härra,

Teie väga alandlik ja väga sõnakuulelik teener

George Frideric Handel.

Teine kiri, mille toome faksiimiles, kõlab järgmiselt:

Monsieur

Il y a quelque temps que j'ay fis preparer une provision de plantes exotiques pour Vous les envoyer, quand Jean Carsten le Capitain (a qui je fis parler pour vous les faire tenir) me fit dite qu'il avoit apri que vous etiez defunt; Vous ne doutez pas que ce rapport m'affligea extremement. Vous jugerez donc de la joye que je dois avoir d'entendre que vous vous trouvez en parfaite Santé; Le lême Capitain Jean Carsten qui vient d'arrive icy de retour de vos quartiers, me mandes par un Amy cette bonne nouvelle, et que vous lui avoit consigné une Liste de plantes exotiques, pour vous les procurer, j'ay embrassé cette occasion avec beaucoup de plaisir, et j'ay eu Soins de faire trouver cetttes plantes, et vous les auréz presque toutes; come le Capitain Ca(r)sten ne doit pas partir d'icy qu'au mois de Decembre prochain, il a bien voulú ce Charger de les envoyer par le premier veisseau qui partira d'icy, dont vous trouverez dans cet Billet cy joint le nom du Capitain et du veisseau. Je souhaite que ce petit present que j'ose vous offrir vous soit agreable; Je vous supplié a me vouloir donner des nouvelle de Vótre Santé que je vous Souhaite tré parfaite et toute Sorte de prosperité qui Suis avec un estime inviolable.

Monsieur

vótre tres humble et tres obeissant Serviteur

G: F: H ä n d e l.

a Londres se 20 Sepr.
1754.

Mu härra,

sellest on juba möödunud mõni aeg, kui lasksin valmistada eksootiliste taimede kogu, et neid Teile saata, kui kapten Jean Carsten (keda ma palusin neid teile kätte toimetada) mulle kõneles, ta olevat kuulnud, te olevat hiljuti surnud. Te muidugi ei kahtle, kuis see teade mind äärmiselt kurvastas. Te võite siis kujutleda rõõmu, mida tundsin kuuldes, et Teie olete suurepärase tervise juures; sama kapten Jean Carsten, kes tuleb siia Teie poolt kandist, toob mulle ühe sõbra kaudu selle hää teate, et Te temale olete kõrvale pannud eksootiliste taimede nimestiku, et neid Teile muretseda; ma tervitasin seda juhust suure rõõmuga, ja ma püüdsin muretseda neid taimi, ning Teie saate nad peaaegu kõik; kuna kapten Ca(r)sten siit alles tuleva detsembrikuul ära reisib, võttis ta lahkelt oma pääle need Teile saata esimese siitmineva laevaga; sellest kirjast leiate juure lisatuna kapteni ja laeva nime. Ma soovin, et see väike kingitus, mida julgen Teile pakkuda, Teile meeldib. Ma palun Teid tungivalt mulle saata teateid oma tervisest, mida ma teile soovin kõige paremat, ning igasugu häälolu, kes olen muutumata lugupidamisega, mu härra,

Teie väga andlik ja väga sõnakuulelik teener

G. F. Händel.

Londonis, 20. sept. 1754.

Adressaadi pojapoeg ning õpilane Georg Michael Telemann noorem (1748—1831), samuti lugupeetud ja tuntud muusik, kutsuti 1783. a. Riiga linnakirikute kantoriks ja muusikadirektoriks (kusjuures teotses hiljem organistina Riia doomkirikus). 1828. a. lahkus ta ametist (samuti nõrga nägemise tõttu nagu Händelgi) ning elas oma surmani Riias, Riia linnavalitsuse ainelisel toetusel. Ta vanaisa pärandusest, mida osaliselt alal hoidnud pojapoeg, hankis hiljem prof. Carl Morgenstern (1770—1852) rea kuulsate muusikute kirju Hamburgi linnamuusikadirektorile.

Prof. C. Morgenstern, kes 1802 kutsuti Tartu ülikooli juure, oli muuseas hoolas autograafide koguja, kes oma rikkaliku väärtusliku käsikirjade kogu pärandas Tartu ülikoolile. Selle kogu lugematud kirjad (nende hulgas kuulsate meeste omad), on, ehkki vähe barbaarselt, köidetud tähestiku järjekorras väikestesse annetesse. Mõlemad Händeli kirjad on „Epist. philos. celebr.“ V andes.

Meie ülikooli raamatukogu käsikirja-osakonna uurimisel selgus arvurikaste kuulsaimate vanema ja uuema aja muusikute üksikute kirjade ja autograafide olemasolu. Näiteks: Ph. E. Bach, Graun, Quantz, Agricola, Telemann, Händel, Haydn, Mozart, Beethoven, Weber, Lortzing, Marschner, Auber, Paganini jne. Nendest suurelt osalt veel tundmatuist kirjust on Grauni kirjad avaldatud 1927 ajakirjas „Zeitschrift für Musikwissenschaft“. Kogu meie ülikooli raamatukogu muusikakirjad ilmutatakse tulevikus ülikooli väljaannetes.

Nii omab meie ülikooli raamatukogu kalleid varandusi oma käsikirja-osakonnas. Ainsa Händeli-kirja väärtus tohiks rahvusvahelise autograafituru käesoleva seisjuures olla umbes 500 kr.

Monsieur

Il y a quelque temps que j'ay été préparé
une provision de plantes exotiques pour vous
les envoyer, grand Jean Carsten le Capitaine
Cargui je fis parler pour vous les faire tenir
me fidoit qu'il avoit appris que vous étiez de
Jant; Vous ne doutez pas que ce rapport m'af-
fligea extrêmement. Vous sçavez donc de la
Jaye que je dois avoir d'entendre que vous vous
trouvez en parfaite sante. Je m'ame Capitaine
Jean Carsten qui vient d'arriver icy de retour
de vos quartiers, me grandes par un luy cette
bonne nouvelle, et que vous lui avoit congne une
liste de plantes exotiques, pour vous les procurer,

J'ay en bonte' cette Decision avec beaucoup de
plaisir, et j'ay eu soin de faire trouver celles
plantes, et vous les avez presques toutes; Mais
le Capitaine Carsten ne dit pas parler d'icy que
le Decembre prochain, il a bien voulu ce charger de
les envoyer pour le premier Vaisseau qui partira
d'icy, mais vous trouverez dans ce journal
le nom du Capitaine et du Vaisseau. Je souhaite
que ce petit present que j'ote vous offre vous
soit agreable; Je vous supplie a me vouloir
donner des nouvelles de votre sante que je vous
souhaitte tre parfaite et toute sorte de prosperite'
qui lui avec un estime inviolable.

Monsieur

Vostra tres humble et tres obligeant serviteur

2 fevres 20 1699
1757.

G. F. M. L. L.

KOLME NEITSI KODU.

KATKENDEID SCHUBERT-ROMAANIST „SEENEKE“. 1)

Rudolf Hans Bartsch.

* * *

Oli saabunud karneval ja see on Viinis nii tähtis, et võimata on sellest vaikida.

Schubert oli nimelt oma sõbra Schoberi toonud kolme neitsi majja ja see oli halb. Sest Schubertile oli Schober igavesti lõbus, seiklushimuline, tuhatkordselt abivalmis sõber ja hää poiss, Tšöllli rahvale ja nende näitsikuile aga rikas ja ilus parunihärra.

Schoberil oli avameelne süda, mis soojalt tuksus sõber Schubertile ja oli täis imetlust ta geeniusest. Schober maksis vaese muusiku eest, kus iganes vaja, andis talle oma korteris kehvadel aegadel päävarju ning jagas temaga suutäisi. Kõik, kõik lubas temale Schober, ainult ühest maisest varast uskus ta ilmselt, et Schubertikesel selle järele pole vähematki tarvidust. Siin näppas ta sõbralt hoolimatult ja muretult, mida iganes võis röövida: need olid ilusad tütarlapsed.

Schubertil oli sel alal olnud juba mõningaid väiksemaid ja vähemvalusaid kogemusi. Ent hoolimata sellest viis ta siiski sõbra majja. Ta tajus Heidi vaikset kiindumust enesesse, nägi ta pehmeid, argu, sooje pilkusi ja julges vaevalt, vaevalt hingata lootuses, et ta vast on vähegi väärt armsale, puhtale maalapsele. Sää! tõi ta nägusa, lõbusa paruni näol katsekivi, mis pidi otsustama, kas ta võis lubada oma umbusklikule poissmehe südamele kiiremalt tuksuda.

Schober oli sile, viksitud poiss kui samet ja siid. Laitmatu lokisoengu alt naeratas piltilus, diskreetne nägu magusa ja veetleva suukesega, mis mõistis ettevaatlikult muiata, hurmavalt vestelda, huvitavalt ohata ja sulavalt laulda. Ta ülesastumine oli tagasihoidlik, summutatud ja tasane, kuni ta nägi, et kõik pingul ootasid ta saladust. Siis aga vallandas ta seesuguse tormi ja tungi geeniuse, rääkis oma matkadest rändava näitlejana, heitlustest ja puudusest, mädanenud õuntest, teatri direktoreist, kes ise praadisid omale heeringaid ja lõhnavaist, suursuguseist Billets doux'dest, armukadedusest ning kolleegide vimmast, triumfist ja koduigatsusest, rahutusest ja rahuigatsusest, nii et kõiki võlus kord värskes, kord metsik ja jälle õrn hääl.

Too härra tuli siis kolme neitsi kodusse, jahmatas esmalt, nähes Heddit, vaatles ta tarku, rahulikke silmi, kuulis, ta olevat mõrsja, kummardus aupaklikult ning välgatas silmadega rõõmsas imetluses ehmunud Heidile, kes, arg nagu ikka, punastus sügavalt, kui talle esitleti parunit, esimest ta elus, ja see vaatles teda kohe, kui oleks ta virsik, mida meelsasti tahaks hammustada.

Kui nüüd aristokraatne naistetundja nägi Heidit nii kaasakiskuvalt häbelikuna, ei hoolinud ta põrmugi poolarenenud Hannist, vaid peatus maasüütuse juures, olles tagasihoidlik, arg ja naiiv nagu see, mispääle Heidi läks julgemaks ja viimaks hakkas lobisema.

Ta oli kuulnud Schoberi ristsõitudest ning küsis, kas ta Kremsi näinud, ainus asi ilmas, mida ta tundis ja millest võis rääkida ladusalt.

„Ah ja, see on too päata mehikesega linn,“ ütles Schober samasuguse ara tooniga kui Heidi.

„Ja rootsi torniga,“ jatkas viimane elavalt.

„Kuidas, olid rootslased Kremsiski?“ küsis Schober.

„Kuhu kõik ei roninud need hirmsad inimesed,“ trotsis Heidi.

„Muidugi, kuni kolme neitsi koduni,“ naeratas Schober.

Sääl tuli Heidile meele, et huvitav parun oli ju sünnilt rootslane ja ta punastus jällegi.

„Hirmsad inimesed,“ lausus Schober väga tõsiselt ja nukralt.

Sääl palus Heidi teda andestada, tahtis temale tähendada, et ta pole põrmugi hirmus ja punastus oma komplimendi keskele jõudnud jällegi, nii et Schober talle appi ruttas. Parunihärra näis trööstitud ja kergendatud, et ta Heidile ei ajanud pääle säärast öudsustunnet, nagu Wrangel ja Torstenson, mispääle Heidilgi tundus kergem, et oli kohanud nii lapselikku inimest.

Kord küll võpatus Heidi, sest ta vestles, mida polnud teinud eales enne, vaikselt ajal, mil Schubert istus klaveri ees. Ent see oli nii tõsiselt süvenenud ning ei mõelnud ilmselt sugugi Heidile, nii et ta tõsiselt haavus, miks ei saanud Schubert armukadedaks. Nüüd ta alles vestleski Schoberiga, ent ta väikesel, paksul sõbral oli püha, sügav-süvenenud õhtu, nii ta ei märganud midagi.

Õhtusöögil istus Schubert ta kõrval ja oli ikka veel vangis oma armsas helideilmas. Sääl hakkas Heidi jälle kartma, et Schubert on sõnakehv seetõttu, et märkas tema sõbralikkust Schoberi vastu, ja ta püüdis hirmuga olla alandlik ja armastusväärne mahajäetuga, kelle kaugeleviibivasse südamesse tungis neitsi südamlilik õrnus, ta jälle tagasi tõi ilma ning ta tegi rõõmsaks ja tänulikuks.

Nii siis algas imelisem seisukord vaese Heidi südames. Ta tundis enesel pühalikku kohustust jälle hääks teha ja tasuda nii hästi kui ta seda suutis, vanema õe jahedat tagasitõrjet, mis oli järgnenud väikese muusiku kehvuse pärast.

Ent Schubert, kes alati kõrvale puikles sõbralikest liginemiskatseist, kartes uusi haavu lisaks vanadele armidele, ei näinud sugugi vajavat ta kaastundmust ja arga poolehoidu.

Sääl vaatas siis Heidi ikka sagedamini parunihärrale, kes teda südamest julgustas kõnelema ta vaikselt elu pisiasjust, sai soojaks ja nägi teist minevat veel soojemaks, kartis, tundis Schubertit vaatavat kurvalt nende poole ja nägi teda haavatuna ja haigena pagevat oma nooditihnikusse, kahetses väga ja pööris jälle meelt.

Nii osutus ta oma nõrga, kartliku südamega oma õiglustunde mängukanniks, kuid siiski kujunes midagi, mis sarnanes koketsele mängule mõlemate sõpradega, millele Heddi vaatas laitvalt ning Hanni ahne õpihimuga.

Heidi läks veelgi kohmetumaks vanema õe tasasest halvakspanust ja noore, väleda kassi innukast hässitusest, kel oli arusaamist sääraseist põrgu asjust, ja oma kohmetuses vääratas ta veel enam toonis, millega kohtles mõlemat sõpra. Sest, muutunud tagasitõrjuvaks Schuberti vastu, kadus see otsekohe sõnakuulelikult ja liigagi valmis olles pikkadeks nädalateks.

* * *

Siin ja sääl kuuldus puruneva lootuse tasast klirinat. Kainemaid Schuberti sõpru, Bauernfeld ja vahva Kupelwieser, pahandasid ta arguse üle seltskonda minna, sest see vähendas poolehoidu kunstnikule, tegi kahju ta edule ning surus alla ta selletagi väikesed sissetulekud.

„Miks peaksin minema nende juure, kes mind ei hinda?“ ütles Schubert. „Mehed ei austa mind, naised ei armasta mind. Mul pole antud end maksuma panna.“

„Inimene,“ oli ütelnud Bauernfeld, „sa kahtled ikka eneses ja kunagi oma frakis. Kaebad, et oled liialt halb naistele ja tütarlastele. Ei! Ainult su koor pole neile küllalt häa. Su krae, su kaelaside, su püksid ja su seltskondlik seisukoht. Oleksid sa kapellmeister Kärtneri värava taga või omaksid sa kõige vähema tasuline õuemuusiku koha, siis sa näeksid, kui väärtuslik sa oled. Ühed kardavad, sa võiksid neilt laenu tahta, teised vast arvavad, et oled vilets, sest et nii jõukas riik ei taha sulle anda ühtegi oasi, ja mis puutub naistesse, siis need armastavad kompromiteeruda vaid hiilgusega. See ta on. Emb kumb, kas mängid juhusteotsijat või lood omale ametikohaga soliidse ja jõuka seltskondliku seisukoha. Ning sa imestad, Bertl, imestad, kuidas tütarlapsed su ümber piiravad.“

Sellest sai Schubert aru ja kirjutas mõni aeg hoolsasti palvekirju. Et ta aga ise ei aidanud kaasa, ei kerjanud omale kaitsjaid, ei käinud alandlikult palumas kantseleides ega teinud ühelegi

hoovinõunikule väiksematki kummardust, siis haihtusid kõik lootused Schuberti suureks imestuseks ja kurvastuseks. Ta iseteadvus langes veelgi, sest tema, kes olnud liig suur väikesteks sabaliputamisteks teenistuse alal, tundis enese tühisena ning liig väikesena nende inimeste silmis, kes olid harjunud teeneid võtma armuannina.

Ühes sellega varises kokku üks teine armas, salajane kavatsus kui tuhahunnik. Kuni tal oli olnud teatada isand Tšöllile lootustest, nägi ta küll, kuis kombeline Heidi talle ligines ja rõõmsalt kuulatas. Ta vahetas temaga neil ajal nii mõnegi tähendusrikka, õrna käepigistuse ja lisas oma igatsevale hüüdele: „Õuekapellmeister? Ah, oleks see ometi nii —!“ seesuguse tähendusrikka mõttejoone, et vaene muusik õige pea taipas, kuis sõber Bauernfeld eksimatult nägi läbi asju. Sest kõigi ihalduste, kogu kergemeele, laulu, naeru ning kõigi koketeerimiste kiuste ideaalidega, jäi kaljukindlalt püsima hääde viinlannade terve kainus.

Suvel tuli lõpp ka sellele unelmale. Koht anti Weiglile, isand Tšöll muutus tagasihoidlikuks ning sõnakehvaks, Heidi araks ja ettevaatlikuks ning kutsed kolme neitsi kodusse jäid harvemaks.

* * *

Schuberti ärapöördumine ja ilmapögenemine ei mõjunud hästi Heidis, sest nüüd oli piltilus ning peen elumees parun Schober üksinda ta juures ja ta ei võinud selle liginemiste eest mitte enam põgeneda klaveri juure, Franz Schuberti kõrvale.

Kord oli kolme neitsi kodunt isa välja läinud Heddi ja Hanniga, et notari juures teha mõningaid korraldusi vanema tütre abieluks. Tal viibis majas külaline, kelle võttis ligi; see oli onupoeg Kremsist, avameelne, lihtne poiss, kelle tublis loomuses polnud mõeldav mingisugune korratus, pääle selle, mille oli tekitanud mälestus õrnast Heidist, kelle iludus ja õrnus teda olid võlunud poisikese põlvest pääle. Nii tuli ta Viini lootuses teda jälle leida endisena ja teda kaitsta, kui ta ähvardaks muutuda teissuguseks. Alati ümbritses ta Heidit hoolitseva, väikekodanliku õrnusega, rääkis talle tuvikasvandusest oma suures, vaikes talus, kus, ehkki Ferdinand Sprosser oli postijaamapidaja Steinis, valitses nende mugavate aegade sügav pühapäevane rahu; tuletas talle meele viinamarju ja virsikuid, tarusid ja noori kassikesi, kes Heidi säälvibimise ajal olid näinud ilmavalgust, kitselahist lehtlat Doonau kaldal, armsaid klostrihärrasid, ja palju muud, mis võis suurendada õrna Heidi igatsust rohelse maa ja ta rahuliku elu järele. Oli ju Heidi selletagi tütarlaps, kellel tulid silma pisarad, haistes heksleid ja söklu, sest et kodus tädi eeskojas ikka sarnaselt lõhnas.

Kuid täna puudus maaelu ülistaja, väikekodanluse kaitseingel, ning Schober kohtas Heidit üksinda läänepoolses toas, milles päälelõunane augustikuu päike oli tekitanud seesuguse leitsaku, et Heidi kahvatu nahk hiilgas kui pärlmutter higitilgakestest, või laual sulas kui õli ja kuumusest hullunud porikärbsed vastu akent põristades ära löid oma pääd ning siis kui joobnud tolmus püherdasid.

Schober avas kohe akna, andis uimasele Heidile nõu oma tööd katkestada, talutas ta jahedamasse kambrisse ja kõneles talle kõige võimaliku ettevaatusega palju oma arast, tagasihoitud armastusest ja kartusest tütarlapse valjuse ees, nii et neitsi jäi üsna uimaseks ning uniseks. Hullunud porikärbsede hüpnootilise allegro järele tundusid Schoberi magusad, pehmed sõnad unistav-armsa andantena, mille juures sulgusid laud ning avanesid huuled. Varjatud ja hää oli tal olla, sest tundis enese armastatud, ja kui Schober kummardus ta üle ettevaatlikult ning õrnalt, et teda suudelda, hüppas elektrisädemena tasane p heli Heidi huultelt tema omadele. Siis veel kord ning veel kord, täiesti sulades ja suvepäeva uimas.

Ent Schober oli harjunud liigagi paljude kergemeelsustega, oli pääle muu küllalt tormilinegi, et püsida unesügavas largos, mis oli ajanud Heidi ta kaenlasse. Vaevalt tundnud, et Heidi huuled tuksusid tema omadele, läks ta rahutuks ning tormiliseks. Vist oli ta puudutanud teda ettevaatamatult, mida Heidi eales polnud kogenud, sest Schoberi kuum lähedus läbibistas ta koleda ehmatusega. Ta tahtis tõusta, Schober pidas ta kinni ja õud kui surmahirm laskus Heidile. See puhas olend,

mis kogu oma olemuses oli otsekui läbi imbutatud hingega, tundis, mida vaevalt kuulevad enam-rikutud loomused; ta aimas meelelikkuse tasasel haaramisel elu kohutavat ürgtõde, et armastus ja surm koos tähendavad saladust ning ühist õudu, et nad on üks ja sama. Ta värises üleni, sest et õudne, üliloomuline oli vajutanud esimest korda oma märgitud sõrme ta süütule, ajatule õiele.

Schober nägi otsekohe ta hirmust pärani silmis ihu ja hinge puutumatus kohkumist ning taganes aukartuses, kuid nüüd oli asjata kogu ta õrnatundelikkus. Heidi ei uskunud midagi enam, näitas temale tummalt ja meeleheitlikult ust, kisendas lõppeks heledasti ema järele, kui Schober uuesti talle lähenes ning sundis ta seega kiiresti majast lahkuma.

Neitsi hüüatus värises veelgi aknaruutudes, kui ta tagasi tuli päikesekuuma kambri, ümber vaatas, otsis ja siis meele tuletas, et ema oli aidas. Ta oli üksinda üksikumas majas, kuid meeleheide ja hirm raputasid teda, kui oleks teda puudutanud lummutis.

Talle polnud juhtunud midagi halba, ent siiski oli ta päevad läbi segane, sügavkurb, täis rahutuid mõtteid ning otse kui taevast langenud.

Kõik nägid seda, lükkasid aga naeratades süü aimdusetule onupojale Kremsist, kes muidugi nägi Heidi masendavat meeleolu ning talle järgnes kaastundlikult igasse nurka, kõneldes alatasa vaikesest päikesest Doonaumail, oma talu mõnusast majapidamisest ning tollest vaiksest õnnest, mis väriseb helekollaselt ehk siniselt kaetud kohvilaua, kohvi ning küpsiste kohal.

„Vaata, see on rahustav, jahe ning kosutav kui vilu mähis,“ mõtles Heidi, kes ikka sagedamini ja meelsamini kuulatas onupoega Kremsist.

Siis saabus hilissuvepäev, mil jorjenid õitsesid lihavalt ning lopsakalt: praalijad keisrinnad Rooma langusajast, sest lõpp oli ligi. Sääl vajas Heidi mõtteisse, haaratud igatsusest oma kodukolde järele, ihaldades enesest heita kõik elu segadused kroonlühtri ja küünlate all, igatsedes eluline tasasemat käiku, nii rahulikku, kindlat ning aeglast nagu voolab Doonau Kremsi all. Samal päeval ilmus härra Ferdinand Sprosser, onupoeg Kremsist, tumepruunis saterkuues ja terasrohelistes vestis, rahustavalt-jämeda ripneva uuriketiga, riigitruu silindriga, rahulikkude, kombelikkude silmadega, et paluda isand Tšöllilt neitsi Adelheid Tšöllilt kätt. Isand Tšöll laskis kutsuda tütarlapse, rääkis talle, milles asi ja nägi teda silmapilgu segaduses — ta mõtles Franz Schubertile. Ent Heidi ütles enesele: õilsale, puhtale Schubertile oled sa murdnud truudust ja pole talle enam küllalt hää, sest et oled suudelnud Schoberit. Päälegi on Schubertil teissugune riik kui saab olla minu oma. See sääal aga tahab mind viia kodanlikkusesse oludesse. Tänu jumalale. Ja pühaliku julgusega, mida veel polnud nähtud araverelise olendi juures, tõstis ta käe kõrgele, langetas ta otse alla tubli postijaapidaja rõõmsalt vastusirutatud paremasse kätte ning avaldas oma nõusolekut saada selle tubliks perenaiseks.

UNE TULEKUL¹⁾.

(„Hällilaulu“ 2., 3., 4. salm.)

Uni, sa istu hälli pääle,
Hälli äärekeese pääle,
Et saaks lingu liikuneda,
Orsi õõtsuv kiikuneda.

Uni, kui lubab lapsukene,
Timp tamp tipsu-tapsukene,
Siis võid heita hälli sõrva,
Tipsu-tapsukese kõrva.

Uni, sa ole aga vaga...
Lapsuke. mu marju, maga...
Maga... Tasa, tasa, tasa
Une neid läeb üle aasa.

1) K. E. Sööt'i luulekogust „Lapsepõlve Kungla“.

Andantino.

HÄLLILAU.

Rahvaviis. Juhan Aavik.

(K. E. Sõöt).

dolce
p
poco rit.
pp

The piano introduction is in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It features a delicate melody in the right hand and a supporting bass line in the left hand. The tempo is marked 'Andantino' and the mood is 'dolce'. The piece begins with a piano (*p*) dynamic and concludes with a *poco rit.* (slightly slower) and *pp* (pianissimo) dynamic.

U-ni, sa tule ai-da mööda, lil-le - ril-la lai-da möö-da,

p

The first vocal line is in 2/4 time. The melody is simple and folk-like. The piano accompaniment consists of chords and moving lines in both hands. The dynamic is marked *p* (piano).

tule ta-sa, nagu päike, ma-he hä-ma-ri-ku läi-ke,

mp
pp
mp
pp

The second vocal line continues the melody. The piano accompaniment features a more active bass line. Dynamics include *mp* (mezzo-piano) and *pp* (pianissimo).

mp
poco rit.
pp

The piano conclusion returns to the initial melodic theme. It ends with a *poco rit.* (slightly slower) and *pp* (pianissimo) dynamic.

Toimetaja V. Mettus.

MIS ON LAVALINE?

Kõige päält on lavaline (või mittelavaline) juba näidend ise, mis teatris tuleb ettekandele. Lavaline on ta siis, kui ta vastab lava nõudeile, kui temal on tugev ning kiireltarenev sündmustik ilma liig pika sissejuhatuseta, kui temas pole midagi liigset, kui tema tegelased moodustavad iseen-
dast tänuilikke osi näitlejaile, kui tema ei vaja ülipikki vaheaegu — lühidalt, kui tüki autor menukalt arvestab näitlejate kalduvusi ning võimeid kui ka publiku psühholoogiat.

Kui kirjanik tahab, et tema tükk oleks lavaline, siis peab ta kõige päält meeles pidama seda, et tema näidendi peavad etendama inimesed inimesile, mitte aga inglid inglitele. Inglise kannatus on vanasõnalik, kuid kes tahab midagi pakkuda surelikkudele, ei tohi nende juures seda kannatust arvestada — tema peab kõige päält huvi-
tama. Näitekirjanik ei tohi hetkekski unustada publikut ja tema nõudeid — luues midagi lavale, peab ta ise sääl juures olema publik.

Kadunud on see lavakirjanik, kes ei oska äratada päältvaja-
taja huvi — igatahes peab ta juba tüki komponeerimisel seda tuge-
vasti arvestama. Lugemisdraamad, mis määratud ainult lugejale,
on surnult sündinud lapsed.

See on asja üks külg, see mis puutub publikusse. Teine külg puudutab enam näitlejat. Kirjanik võib ise palju kahju tuua oma tüki lavalisusele, kui ta ei arvesta näitlejate füüsilisi võimeid. Kui üks ja sama näitleja peab maha mõirgama ühe temperamentliku monoloogi teise järel, siis, rääkimata sellest, et need monoloogid iseendast juba võivad minna äärmiselt igavaks — ei pea tema hääl juba esimesel etendusel igatahes mitte kaua vastu, iseäranis aga, kui tal pole mitte just väga palju kooli. See on ettekandjale kahjulik, sellega kaudselt näidendilegi endale. Üldse tuleb meeles pidada, et kõik, mis halvab näitlejat, halvab seega ka lavateose mõju.

Shakespeare'i „Torm.“
Caliban — A. Leppänen.

Seda viimast väidet ei pea meeles pidama mitte ainult kirjanik — mis siinkohal igalpool tähendab ainult näitekirjanikku — temaga tuleb arvestada nii mõnelgi teisel tegelasel, kellest suurel määral oleneb, kas saab käesolev näidend lavaliseks või mitte. Nii näit. dekoraatoril.

Dekoratsioon ei saa sugugi mitte juba selle faktiga lavaliseks, et teda tarvitatakse laval. Ta võib olla ka äärmiselt mittelavaline, kui ta näit. on liig maalilik. Dekoratsioon võib olla äärmiselt ilus, kuid ometi sääl juures laval täiesti otstarbetu. See'p just ongi üks dekoratsiooni hädaohte, et ta võib olla liiga ilus, kuid kui publik peab liiga palju tähelepanu pühendama temale, kuhu jääb siis vaene näitleja ja tema mäng? Ei, lavaline on dekoratsioon siis, kui tema toetab näitlejat ja tõstab tema mängu, selle asemel, et teda summutada. Seks peab dekoratsioon oma

toonilt olema kooskõlas vastava vaatuse (või pildi) üldmeeleofuga, tema ei tohi ka väga lõbusais või eksootiliselt näidendeis olla nii kirju, et näitleja upub temasse, vähemalt ei tohi ta seda olla näitleja keskmise kasvu kõrguselt. Tema peab enda rütmilt harmoneerima näidendi rütmiga. Balleti või stiilse opereti dekoratsioon peaks kindlasti selles suhtes olema teissugune kui näit. mingisuguse klassilise tragöödia või Bernard Shaw' lavateose oma.

Mis on maksev dekoratsiooni kohta, on maksev kostüümigi kohta. Kostüümgi võib olla lavaline ja mitte. Jällegi tuleb siin välja minna näitleja seisukohalt. Kostüüm ei tohi näitlejat takistada mängu juures; selle puhtpraktilise nõude mittetähelepanemine võib anda õige kurbi tagajärgi, iseäranis, kui mäng läheb kiires tempos ja sääljuures temperamentlikult. Näitena võiks tuua seda huvitavat fakti, et Saksamaal harilikult Mortimeri osa („Maria Stuart'ist“). Draamateatris mängis seda omal ajal R. Klein) mängitakse ilma selle laia, valge kraeta, mida Mortimer õiguse pärast ja kõigi reeglite järgi peaks kandma sel põhjusel, et Mortimer on „rabelemisosa“ ja et selle tõttu kaelus võiks olla ainult takistuseks; kui need Mortimeri etendajad lasevad endid päevapildistada selles osas, siis teevad nad seda kraega — on vist „schikim“ ja ilusam ka.

Shakespeare'i „Torm“.

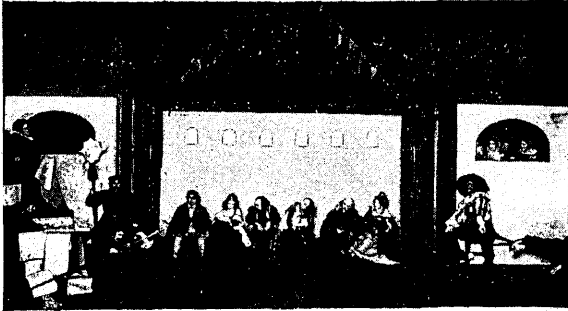
Jonson-Zweigi „Volpone“.

Rekvisiidid — kõik laval mängu ajal tarvisminevad asjad päale dekoratsiooni, mööblite, kostüümide, näit. kiri, telefon, lilled jne. peavad samuti vastama teatavaile nõudmisile, et olla lavalised. Ühelt poolt nõutakse nendelt vähem: lavatelefon näit. on muidugi palju lihtsam kui päris telefon, sest tema sissesäädet ja kõik, mis sellega ühenduses, ei ole laval muidugi kellelegi tarvis, suured lavasingid ei ärataks lähemalt vaadatuina kellegi isu, olles valmistatud maalitud papist jne. Teiselt poolt ei või kaugeltki iga asja laval tarvitada rekvisiidina. Jällegi peame minema välja mängu nõudeist, sellega jällegi kord alla kriipsutades seda, et mängu ajal on laval kõige tähtsam tegur näitleja ja ei keegi muu ning ei miski muu. Näitejuhi probleemi mina siinkohal ei puuduta.

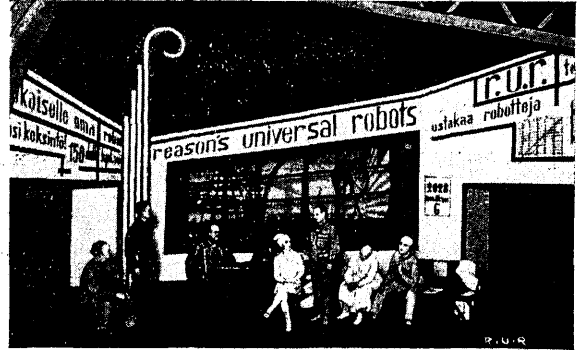
Näitena, kuis rekvisiit võib olla lavaline, järgmine. Hispaanias tarvitati omal ajal ülipikki mõõku, mis sageli olid peaaegu inimkasvupikkused. On selge, et säärase mõõkade paljastamiseks peab olema eriline osavus, mida nõuda võib küll vanalt hispaanlaselt, kes uneski ei lahkunud enda relvast, mitte aga meie päevade lavaliselt näitlejalt, kes harilikult — vähemalt meil — vehelda ei oskagi. Selge on seegi, et kui näitleja mängu ajal selle asemel, et võidelda enda vastasega, peab enne tükki aega maadlema enda sõjariistaga, kuni ta selle kord kätte saab, võib väga kergesti ütlemata koomiliseks minna, ja ehkki komism üldiselt on väga soovitatav ning häa, ometi mitte igalpool ja igal ajal. Käesoleval juhul saadakse sellest üle nõnda, et ajalooliselt nõutud ülipikkus antakse küll tupele, kuna mõök ise on märksa lühem. Nii võib teda siis näitleja paljastada kerge vaevaga ja silmapilkselt, kuna publik sääljuures seda väikest „pettust“ peaaegu kunagi tähele ei pane, sest et tema huvi suundub kuhugi mujale.

Lava mõõblitki tuleb tihti mõõta ülalnimetatud mõõdupuuga. Kõige päält juba puhtpraktilises mõttes ei tohi ta nii raske olla, et tema lavaletook ja säält äraviik ei nõuaks liig palju käsi ja

ühes sellega vaheaegade pikendamist — töölisil on küllalt tegemist dekoratsioonide säadmisega. Laval esinev puhvet, suur nagi jne. peavad olema märksa kergemad kui igapäevases elus tarvitavad. Samuti võib lavamööbel sünnitada raskusi säääl, kus teda tarvis suurel arvul ja kus ühes sellega laval suurem arv tegelasi, kellel palju tuleb liikuda, nagu näit, H. Bergeri „Uputuses“, millise näidendi kõik kolm vaatust mängivad restoranisaalis, kus seisab üks toolidega laud teise kõrval. See laudade suur arv ja kaunis suurearvulise tegelaskonna elav liikumine teevad selle näidendi lavastuse õige keeruliseks ning raskeks. Kuid näitejuht nähku nii palju vaeva kui tahes, ja tema režiis olgu nii täpsalt läbi töötatud kui üldse võimalik — kõik see võib põhjalikult nurja minna, kui mööbel pole kohane. Kui laud on nii suured ja toolid seisavad nii ligistikku üksteisest, et näitlejal enda liiku-

Jonson-Zweigi „Volpone“.

Čapeki „RUR“.

misel neid tuleb arvestada liig palju, et mitte iga silmapilk joosta seljaga vastu lauda või ümber visata mõnd vaba tooli, siis jääb näitejuhi peenelt kombineeritud käigest õige vähe järgi — tema tuju on halb, näitlejate mäng saab igal sammul takistatud, selle all kannatab ettekanne ja loomulikult ka päältvaataja huvi — ja ainult sel rumalal põhjusel, et mööbel polnud lavaline! Kõik need, kes on näinud „Uputust“ Moskva Kunstiteatri 1. Studio ettekandel, mäletavad kindlasti, kui elegantselt stuudiolased kõigist neist raskusist üle said. Laudu ja toole oli palju, kuid nemad olid eriti selle tüki jaoks tehtud, võrdlemisi väga väikesel ja nii osavalt üles säetud, et kuidagi viisi ei võinud takistada kõige elavamarki liikumist.

Kokkuvõetult: seks, et näidend laval võiks mõjule pääseda — ja ainult säääl ongi tema koht — seks peab olema lavaline nii tema ise sisult ja tekstilt kui ka kõik, mis ühenduses tema „kehastamisega“ — dekoratsioon, mööbel, rekvisiit, kostüüm ja teisigi tegureid, mis siin jäävad nimetamata. Lavaline aga on kõik see, mis aitab näitlejat mängu juures — teatri alguses ja lõpus seisab ikkagi näitleja.

MEIE PILTIDE PUHUL.

Meie tänased pildid viivad meid Soome teatri, kuigi mitte just tema rahvusliku repertuaari valda. Ülesvõtted tahavad meid veidi tutvustada Helsingi Kansallisteatri tööga, mis väärrib tähelepanu kõige suuremal määral. Suur, hääddest jõududest koosnev trupp ja selle kultuursed ja inspiratsioonirikkad juhid võimaldavad sellele teatril püsida kogu aeg aja kõrgusel ja rahuldada ka kõige nõudlikumaid teatriskäijaid. Soome publiku kõige armsamate tükkide hulka kuulub Shakespeare'i luulerikas „Torm“, mida meil Eestis seni kahjuks ei ole mängitud, mida aga kindlasti nii mõnigi näinud Haass-Berkowlaste ettekandel. Calibani osas esines anderkas Arne Leppänen, kelle suurepäraselt kohutavast maskist saame väikese ettekujutuse. Suure menuga on läinud ka meil „Estoniaski“ ettekantud Jonson-Zweigi kullaahnuse komöödia „Volpone“. Võrdlemisi vähe rahvast tõi omal ajal väga huvitava lavastuse pääle vaatamata Čapeki „RUR“, mis kahjuks „Estoniaski“ ei suutnud läbi lüüa, sääälgi huvitava lavastuse pääle vaatamata. — Ülesvõtted on pärit Ortho ateljeest Helsingis.

KROONIKA.

SISEMAAL. KONTSERTIDE ÜLEVAADE.

JAANUARI-KUU 1929.

TALLINNA.

„Estonia“ sümfooniaorkestri VI rahvakontserdi kavas oli Jürgensoni avamäng-fantasia, Glasunovi neljas sümfoonia Es-duur, Lüdigi avamäng ja Sibeliuse sümfooniline luuletus „Finlandia“. Juhatas M. Lüdigi.

Solistina esines hra P. Lüdigi Griegi a-moll klaverikontserdiga.

Dresdeni keelpillide-kvarteti kontsert „Mustapeade klubis“. Kavast olid Dittersdorfi Es-duur, Beethoveni e-moll ja Regeri Es-duur kvartetid.

Dresdeni kvartetti peetakse Saksamaal üheks primaks; kvartetis kaasamängivatel kunstnikkudel on haruldaselt ühtlane kool, mängutehnika ja toon. Nende koosmäng on eeskujulikult täpne ja ühtsulav. Kavast nimetatud kvartetid kanti ette tehniliselt viimistletult ja muusikaliselt läbimõeldult ning stiilikindlalt.

Kontserdi kunstilisele ühtlusele mõjus suurel määral kaasa instrumentide ühtlus. Kogu kvarteti muusikariistad on valmistatud prof. F. J. Kochi meistriüliulite töökojas Dresdenis. Kõigil instrumentidel on ühtlaselt kande, ümmar ja mahlakas toon, nad võivad isegi võistelda vanade kuulsate Itaalia meistrite töödega.

Aleksander Borovski klaveriõhtud „Estonias“. A. Borovski külastab juba aastaid järjekindlalt Tallinnat, seepärast ei pakkunud nende õhtute repertuaar suuremat uudist. Kavast olid Bachi „Oreli toccata ja fuuga“, „Prelüüd ja fuuga“, Schumanni kuus pala „Albumist noorusele“, Beethoveni „Sonata Appassionata“, Liszti teine Ungari rapsoodia, Mussorgski „Pildid näituselt“, Rachmaninovi prelüüdid, Tšaikovski sonaat, Stravinski „Petruška“ jne. Nagu arvustajad märgivad ei olnud kuulus pianist seekord mängutujus. Puudus tarviline hoog ja mängus tundus teatud määral kuivust, mis kadus teise kontserdi lõpupoolel, eriti lisapalade ettekandel, mil kunstnik suutis süveneda mängu ning kõita publikut oma sisemise soojustega ja suure temperamendiga.

Dimitri Smirnoffi kontsert „Estonias“. Vene kuulsama tenorilaulja D. Smirnoffi kontserdikava koosnes peamiselt uuema Itaalia ooperi ja Vene romansside repertuaarist. Nagu arvustajad märgivad, hiilgas solist mitte ainult oma toredate kõrgete nootidega, vaid ka õrna, pehme ja tundmusrikka cantileeniga, mis pakkus kuulajaskonnale täit muusikalist naudingut. Kahjuks hakkab aga Smirnoffi hääles tunduma väsimust, mis avaldub tagasihoidlikus kaaskõlas. Kunstiliselt kõige enam õnnestusid Rachmaninovi laulud.

Kontserdil oli kaastegev L. Smirnoff-Malzeva, kellel kande ja selge hää. Ettekandeviisilt kaldub Smirnoff-Malzeva kergemale laulužanrile.

Klaveril mängis kaasa S. Mamontov.

Ludvig Juhti vaimulik kontsert Jaani kirikus. Kontserdil olid kaastegevad A. Juht (sopraan), S. Walk-Bogdanovskaja (harf) ja L. Terkmann (orel).

Kavas: Bachi, Händeli, Griegi, Bruchi, Kapi, Juhti j. t. helitööd.

„Estonia“ ooperikoori kontsert. Arvuliselt on „Estonia“ teatri ooperikoor üks väiksemaid meie vanemaist ja tuntumaist päälinna koorest, kuid oma kolmekümneviieliikmelise lauljasperega suudab ta jõuliselt võistelda asjaarmastajatest koosnevate suurearvuliste kooridega. See jõuküllus on seletatav sellega, et ooperi kooriliigeteks võetakse vastu ainult koolitatud häälega lauljaid, mispärast nimetatud koor peaks olema kõigiti eeskujulik.

Kontserdi kava koosnes eranditult Eesti heliloojate A. Kapi, M. Saare, M. Lüdigi, V. Nerepi, J. Aaviku ja C. Kreegi lauludest. Laulude valikult oli kava mitmekesine. Rea dramaatiliste ja jõuküllaste laulude kõrval esinesid äärmiselt õrna ja graatsilist ettekannet nõudvad laulud (Kreegi „Sirisege“), mis kõik hästi nüansseeritult ja meeleoluliselt ette kanti.

Juhatas V. Nerepi.

Solistidena esinesid hiljuti kodumaale jõudnud bassilaulja Bernhard Hansen ja Niina Romanova ning koori solistina Kaljo Raag.

Narva ühendatud Vene seltside segakoori kontsert „Estonias“. A capella koorilaul seisab venelaste juures väga kõrgel tasapinnal. Mahlakate ja sügavate basside, nõnda nimetatud oktavistide suhtes pole ühtki rahvust, kes nendega võiks võistelda. Käesoleval ajal lõikavad loorbereid Lääne-Euroopas Doni kasakate koorid ja möödunud aastakümnete jooksul on omandanud maailmakuulsuse Archangelski ning Slavjanski koorid.

„Estonias“ esinev Archangelski seitsmekümneliikmeline segakoor osutus väga hääks häälte rühmituse poolest, mis otse suurepäraselt üksteisega tasakaalustatud. Koori liikmeil on enam-vähem koolitatud hääled, mis annab ansambli pehme ja sulava üldfooni.

Koorijuht J. F. Archangelski temperamentlikkus ja musikaalsus ning koori kõrge distsipliin võimaldavad nüanssikerikka ja efektse ettekande. Eeskava mõjuvamaks palaks oli polifooniline asunikude koor Borodini oop. „Vürst Igor“.

Solistidena esinesid Vladimir Padva, Karl Ots ja Militsa Korjus.

Tallinna konservatooriumi VI õpilasõhtul „Estonias“ esinesid S. Heinrichsi, prof. A. Lemba, prof. Th. Lemba, H. Mohrfeldt-Viitoli ja E. Raudkatsi klaveriklassi õpilased mängides Bachi, Chopini, Mendelssohni, Liszti, Raffi, Straussi, Rachmaninovi ja Glasunovi helitöid.

Laulu alal olid õhtul esitatud L. Hellat-Lemba, E. Helmani ja A. Tamme klassid, kelle õpilased esinesid Mozarti, Giordani, Donizetti, Masseneti, Miina Hermanni ja Toivo Kuula lauludega.

Viuliklassidest esinesid A. Papehli ja prof. J. Paulseni õpilased Vitali, Weberi, Godard'i, Tšaikovski, Vieuxtemps'i ja Wieniawski töödega ning prof. R. Bööcke tšelloklassi õpilane Ecclesi sonaadiga.

*

Mozarti oop. „Don Juani“ esietendus „Estonias“. „Estonia“ ooperitrupp on teinud suure töö Mozarti ooperi „Don Juani“ lavastamisega. Muusikaliselt jättis esietendus häa üldmulje. Muusikajuht Juhani Aavik juhtis etendust stiilikindlalt, maitsekalt ja läbimõeldult. Ansambliid olid hästi läbi töötatud ja kanti ette kunstiküpselt, eriti tertsett.

Kaastegevad olid: Aleks. Arder (nimiosas), Helmi Einer (Anna), Karl Wiitol (Leporello), Olga Mikk-Krull (Zerlina), Ida Loo-Aav (Elvira), Arnold Wismann (Ottavio), N. Suursööt, A. Villard j. t. Lavastaja — H. Kompus, tantsud — R. Olbrei, dekoratsioonid — A. Tuurand.

Lavastus stiilne, üksikud pildid tabavad, värviküllased ja võluvad oma lõunamaise koloriidiga. Kostüümid ei jätnud midagi soovida.

TARTU.

Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi II sümfoonia kontsert „Vanemuises“. Nimetatud kontsert oli pühendatud Beethoveni helitöödele, milledest ette kanti kolmas sümfoonia „Eroica“ ja avamäng Goethe tragöödiale „Egmont“. Noor orkester on töötanud innuga, kuigi võis veel tunda ebaühtlust koosmängus. Juhatas Heino Eller.

H. Ellerist on kujunemas üks meie paremaid dirigente. Silma paistis arenenud taktikepi käsitus painduvuse ja sulavusega, seejuures siiski püsides energilisena ja intensiivsena.

Solistidena esinesid prof. Artur Lemba ja Vladimir Samõko „Kreutzeri sonaadiga“. A. Lemba käsitluses oli tehnilist elegantsi ja vajalist koosmängu oma partneriga V. Samõkoga, kelle viiul kõlas voolavalt ja kergelt, kuigi mitte sügavat mõju avaldades.

Dresdeni keelpillide-kvarteti kontsert pakkus Tartu muusikapublikule enneolematu naudingu. Haruldaselt täielik koosmäng, domineeriva instrumendi esiletõus, pretsisioon ja puhtus olid sellel kvartetil harukordsed.

Mängiti vanameistrit, muusikalise rokoko suurvaimu, Mozartit ja Schumanni raskemeelset romantikat. Selle klassilis-romantilise programmi vahelduseks oli valitud modernisti Paul Hindemith'i kvartett op. 10. Hindemithilt pole Eesti kontsertide programmis seni seisnud ühtki tööd. Ta avab rea uusi muusikalisi väljendusi, hingeliste affektide tõlgitsemisi, ka puht abstraktseid kõlalisi võimalusi, on meloodiarikas ja sihikindlalt edasitungiv. Nii sisult kui ka ettekandelt oli teos kaasakiskuv.

Kvarteti koosseis oli: Gustav Fritzschi, Fritz Schneider, Hans Riphahn ja Alex. Kropholler.

Aleksander Borovski kontsert „Vanemuises“.

Kavas pakuti Bachi „Orelitoccata d-moll“, „Kaks prelüüdi ja fuugit“ ja Schumanni kuus pala „Albumist noorusele“, mis ei kuulu aga Schumanni õnnestunud kompositsioonide hulka, ja seetõttu hõredaks jäid. Suurepäraselt läks kontserdi teine osa: Beethoveni „Sonata Appassionata“ alustades; siis uuemaid Vene muusikuid — Rachmaninovi 2 prelüüdi, Mussorgski „Neli näituse pilti“; lõpuks Liszti „Kontsert etüüd f-moll“ ja teine Ungari rapsöödia. Lisapaladena mängitud Chopini, Tšaikovski ja Stravinski töödest kujunes täitsa iseseisev kontserdi osa.

A. Borovski ettekandeviisist on täielikult kõrvaldatud niisugused võtted, nagu affektiivne ebapuhtus mängus, millega sagedasti kuulajates kergesti meeleolu osatakse luua. Meisterlikult, vilumatule kuulajale peaaegu märkamatu oskab ta teha väikesi üleminekuid tempos, viies

mängu hoopis uutele tasapindadele. Kõige selle juures sügav ja omapärane tõlgitsemine, peen, kõrgekultuuriline isiklik maitse, tihedus ja täitsa omapärane lõök ning instrumendi käsitamise tehnika.

Tartu linna vabastamise 10. aasta-päeva pidustustel 14. jaanuaril, mis korraldati üle linna üheksas punktis, esinesid soolotehtekannetega Tartu Kõrgema Muusikakooli klaveriosakonna A. Brosse, L. Brosse ja prof. A. Lemba, lauluosakonna H. Kikerpilli, A. Mahotina ja L. Neumani, viiuliosakonna R. Peenemaa ja tšellosakonna P. Berkovitzi õpilased ja „Vane-moise“ näitleja K. Põlde.

Päale solistide esinesid Tartu Meestelaulu Seltsi koor, Tehnikagümnaasiumi koor, Käsitöölise Abi-andm. Seltsi koor, Peetri koguduse I pihtk. koor, Tartu Tütarlaste gümna. koor, E. N. K. S. tütarl. gümna. koor, V algkooli koor ja Tartu aiatöölise ametiühisuse koor.

Orkestri ettekandeid oli: II diviisi orkestrilt, Tuletõrje orkestrilt, Käsitöölise Abiandm. Seltsi orkestrilt, Opetajate Seminari orkestrilt, Kaitse-maleva orkestrilt, Realgümnaasiumi orkestrilt ja H. Treffneri gümna. orkestrilt.

Üldiselt peab tähendama, et Tartu vabasta-mise juubeli pidustuste teise osa, rahvapidude, kandvamateks numbriteks olid rahvusliku põhi-tooniga muusikalised ettekanded, mis löid pub-likus päevakohese rahvuslik-piduliku meeoleu.

Enamik ettekannetest oli hästi ette valmistatud ja meeoleolurikkalt täidetud.

NARVA.

Dresdeni keelpillide-kvartett „Har-monie's“. Kuulus Dresdeni keelpillide-kvartett, kes omal ringreisul Poola kaudu Nõuk. Venemaalt Eestisse jõudis, andis meil oma esimese kontserdi Narvas „Harmonie“ saalis. Kontserdi kavas olid Beethoveni D-duur, Schumanni a-moll ja Schu-berti d-moll kvartetid. Kunstiliselt oli nimetatud kontsert kõrgeväärtuslik — koosmäng rütmikindel ja puhas, interpretatsioon stiilne, nüanssi- ja tund-musrikas. Kahju ainult, et kontserdile ei tehtud avalikku reklaami, mille tõttu ta laiemale ring-konnale teadmatult möödus.

Otsa-Juhti-Padva kontsert „Võitlejas“. Ooperilaulja Karl Otsa, kontrabassi-virtuoosi Lud-vig Juhti ja klaverikunstniku Vladimir Padva kont-sert oli Narvale muusikaline sündmus.

K. Ots köitis kuulajaid oma jõurikka, kandva ja paendliku häälematerjaliga ning suure musi-kaalsusega, millega ta esitas rea tuntumaid aariaid ooperitest. Eriti õnnestusid tal Tšaikovski aaria oop. „Padaemand“ ja romanss „Kangelastegu“. L. Juht üllatas narvalasi oma tehniliselt puhta ja efektselt mänguga, mis suurim saavutus samasel hiigla soolo-instrumendil, mida Narva kontsert-

publik esmakordselt kuulis. Solisti täiuslik teh-nika võimaldas isegi sarnaste lüüriliste asjade õrna ja laulvat ettekannet nagu seda on Sarasate „Mustlaste viis,“ rääkimata tehnilistest paladest, milledes L. Juht mänglevalt käsitas kaksikhääli, pizzicatot ja raskeid passaaže. Soovida oleks, et kunstnik kriitilisemalt suhtuks palade valikul.

V. Padva esitas stiilikindlalt, maitsekalt ja läbimõeldult Schumanni „Karnevali“ ja Liszti „Un-gari rapsoodia“. Kaasmängudes avaldas ta suurt paindlikkust ja koosmängu vilumust.

RAKVERE.

Dresdeni keelpillide-kvarteti kont-sert „Hotel du Nordi“ saalis. Kavas olid Beet-hoveni e-moll (op. 59), Hindemithi f-moll (op. 10) ja Dvoraki F-duur (op. 96) kvartetid.

Vaimulik kontsert Lutheri usu kirikus. Rakvere ap. õigeusu kirikukoori poolt korraldataval vaimulikul kontserdil olid kaastegevad S. Smirnov-Kahn (sopraan), J. Stepanov (tenor) ja M. Pono-marjev (bass). Orelil esines K. Zipris.

VALGA.

Valga Muusikakooli operetieten-dus „Sädes“. Valga Muusikakooli korraldusel kanti ette koos asjaarmastajatega L. Taufensteini 3-vaatusline operett „Lõbus viuldaja“. Lavastaja F. Pettai hoolika töö tulemusena õnnestus ette-kanne rahuldavalt. E. Tiltin nimiosas ja prl. Pint-mann tema tütre-na sooritasid oma osad muusi-kaliselt vastuvõetavalt. Hra Weri hääli ei sobi-nud kõrgemas registris. Pr. Vibo ja Prl. Helbrodt täitsid oma osa korralikult. Väikearvuline koor esines üllatavalt hästi, jõuküllaselt ja kindlalt, milles tundus muusikajuhi O. Eomoisi asjatund-likku kooli. Mitte vähem vaeva ei maksnud O. Eomoisile orkestri ning teiste ansamblite ühtlusta-mine ning juhtimine.

Pärnu „Endla“ külaskäigu etendus. „Sädes“. Pärnu „Endla“ teatri operetitruup külas-tas Valka Lehari 3-vaatuslise operetiga „Tsarewits“.

Tööstuskooli õpilaste pidu-õhtu „Sädes“. Tööstuskooli peol esines õpilase-keel-pillide orkester, kandes ette Czibulka „Gavoti“, Pärtose ballaadi „Sonja“ ja potpurri Eesti viisidest. Samal õhtul esines ka kaitseväe puhkpillide orkester mängides Lincke fantaasiat „Jahimehe jumalagajätmine“, kavatiini ja valssi „Põlatud arm“. Solistina oli kaastegev „Estonja“ ooperi-laulja K. Savi, kelle laulud rohkearvulise publiku poolt soojalt vastu võeti.

Naisseltsi pidu „Sädes“. Valga vabasta-mise aastapäeval korraldataval peoõhtul esinesid tütarlaste gümnaasiumi laulukoor ja pr. Vibo solis-tina. Ettekanded õnnestusid rahuldavalt.

„Siiriuse“ peol Sangaste-Restu püüaühisuse saalis esines liidu laulukoor J. Kolki juhatusel. Koori ettekanded olid hästi ette valmistatud ja kõlasid jõuliselt ning hoogsalt. Rida laule tuli publiku nõudel korrata.

Ed. Kriisa viiulikontsert Laatre. Noor viiulipilane Ed. Kriisa andis Laatre „Kaja“ seltsi saalis iseseisva kontserdi. Kavas olid Sarasate, Wieniavski j. t. helitööd.

VILJANDI.

L. Juhti ja V. Padva kontsert „Ugalas“. L. Juhti ja V. Padva kontserdi puhul kirjutab kohalik leht: „Juht näitas, et bass-viul tema nobedate käte all võib täiesti asendada tsello... Isegi suurimad tehnilised raskused võitis kunstnik hiilgavalt ja tema ning V. Padva ilmekat, temperamentset mängu kuulates sattus publik sellisesse vaimustusse, et ei tahtnud enam lõppu tulla mürisevale aplausile, kordamistele ja lisapaladele.“

*

Hubert Antoni kontsert Põltsamaal. Tallinna konservatooriumi prof. J. Paulseni viiuliklassi õpilane H. Anton andis kohaliku Põllumeeste seltsi saalis kontserdi. Kaastegevad olid hra Presnikoff (klaver), pr. Wasar (laul) ja hra Kultas (laul). Viimane lõpetas hiljuti Tallinna konservatooriumi.

VÖRU.

Pärnu „Endla“ võõrusetendus „Kandles“. Pärnu „Endla“ teatri operetitruup külastas Võrut Lehari 3 vaat. oper. „Tsareevitš“iga. Opereti nimiosas esines (lavastaja) V. Krull, kes on lõpetanud Leipzigi konservatooriumi. V. Krullil on hästi koolitatud hää ja selge diktsioon, mis suuresti kaasa mõjus opereti muusikalisele edule. F. Hilden, A. Teetsov, A. Sagor ja M. Nõmtak olid muusikaliselt rahuldavad. Väikearvuline kaasmängu orkester kõlas hõredalt, kuid muusikajuhi G. Davidi vilunud juhtimisel püsis lava ja orkestri vahel tihe kontakt.

*

Vastse-Roosa kaitseliidu aasta-päev kohaliku algkooli ruumes. V.-Roosa kaitseliidu kompanii 4-aastapäeval korraldatud peoõhtul esines segakoor F. Pettai juhatusel. Laulud kõlasid võimsalt ja puhtalt.

MITMESUGUSEID TEATEID.

X üldlaulupeo ettevalmistused alanud. Kuigi X üldlaulupeo aeg on veel kindlaks määramata, on selle ettevalmistused Lauljate Liidu poolt alanud. Ametisse on võetud 15 instruktorit, kelle ülesandeks on kooride instrueerimine ja maakooriguhtidele korijuhutamise demonstreerimine. Instruktoriteks on vilunud koorijuhte Tallinnast, Tartust ja teistest linnadest. Laulupeo aeg mää-

ratakse kindlaks siis, kui Lauljate Liidu poolt kooridele saadetud ankeetlehed on tagasi jõudnud ja vastustest, millal on soodne aeg X laulupeoks, kokkuvõtte tehtud.

*

Üliõpilaste üleilmne laulupidu 1932. aastal. Ameeriklane Marshall Bartholomev, kes juhatab Yale'i ülikooli muusikaklubi hiljutist Euroopa külaskäiku, on võitnud Rootsisis suurt tähelepanu, sest ta kavatab luua ülikoolide lauluseltside rahvusvahelise ühingu, mille sihiks oleks tuua kokku kõikide maade üliõpilasi ühiseks üleilmliseks laulupeoks. See organisatsioon püüaks tõsta üliõpilaste laulu üldist tasapinda, kindlustaks rahvusvahelist rahu ja süvendaks üksteisest arusaamist terve maakera akadeemilistes peredes sõpruse sobitamise teel.

*

Harjumaa õpilaste üldlaulupäev juunis. Harjumaa haridusnõukogu ja maavalitsus otsustasid korraldada maakonna õpilaste laulupäeva juunikuus. Senini on laulupäevast osavõtuks registreerinud ligi 70 algkooli.

Laulupäeva noodid saadetakse päale trükist ilmumist koolidele kohe kätte.

*

Mälestusehis Rudolf Tobiasele Haapsalu. Haapsalu kaunistamise seltsi algatusel korraldatakse üleriiklik korjandus 10 aasta eest manalasse varisenud andeka helilooja Rudolf Tobiase mälestusehise püstitamiseks Haapsalu.

*

Loengud kirikumusika üle Tartu ülikoolis (prof. A. Topman) on iga laupäev kell 12 Aia tän. suures auditooriumis. Kell 4 p. l. on praktikum, kus ligema vaatluse alla tulevad tähtsamad kirikumusikalised helitööd ühes illustatsioonidega.

*

Norra naisüliõpilased õpivad eesti keele hääldamist. Oslo ülikooli prof. Konrad Nielsen, kes 1927. a. Haapsalus käies eesti keelega teoreetiliselt ja praktiliselt tutvunes, on hakanud lapi keele kõrval Oslo ülikoolis korraldama eesti keele hääldamise kursusi. Sellest kursusest on osa võtnud ka Norra naisüliõpilaste lauluseltsi kooriliikmed, kes läinud aastal IX laulupeo ajal Tallinnas ja Tartus kontserdiga esinesid ja kelle puhast eesti keele hääldamist meil juhus oli kuulda. Norra naisüliõpilased olevat kõige selle üle väga vaimustatud, mis nad laulupeo ajal Eestis näinud ja kaasa elanud. Norrasse tagasi jõudes on nad korraldanud Oslo ülikooli aulas peoõhtu, millel esinenud nende koorijuht P. Vinge ettekandega reisimuljetest Eestis ja koor laulnud eesti ning läti laule.

ISIKUTEATEID.

Helilooja Juhan Aavik 45-aastane. 29. jaanuaril sai „Estonia“ ooperi ja sümfooniaorkestri dirigent, „Estonia“ muusikaosakonna segakoori juhataja, Tallinna konservatooriumi professor, helilooja Juhan Aavik 45-aastaseks.

*

Helilooja Miina Hermann 65-aastane. Meie vanemaid ja populaarsemaid heliloojaid Miina Hermann pühitses 9. veebruaril oma 65-aastast sünnipäeva.

*

Professor Johannes Paulsen 50-aastane. 13. veebruaril sai Tallinna konservatooriumi professor ja Tartu Kõrgema Muusikakooli viiuliosaakonna erakorraline õppejõud Johannes Paulsen 50-aastaseks. Sel puhul juhatas ta „Estonias“ sümfooniaorkestri VII rahvakontserti.

*

Bernhard Hansen kodumaal. Meie parim bassilaulja B. Hansen on jõudnud tagasi kaks ja pool aastat kestnud välismaa ringreisult. Selle aja jooksul on B. Hansen esinenud päämiselt Saksamaal, Schveitsis ja Rootsimaal. Tema esinemisi Saksamaal korraldas Berliini suurim Spadoni agentuur. B. H. esinemised sündisid suuremalt jaolt varietee teatrites, kuhu on koon-

dunud päälle ooperi praeguse muusika- ja teatripubliku tähelepanu.

Esialgul jääb B. Hansen „Estonia“ juure, kus ta esineb ooperites.

*

„Estonia“ teatri dir. H. Kompus sõitis poolteiseks kuuks Pariisi, kus ta end tahab täiendada ooperite lavastamise alal. Tema asetäitjaks on teatri juhatus määranud dramaturgi Paul Olaki.

*

Julius Vaks lahkus Viljandist. Viljandi garnisoni orkestri likvideerimise tagajärjel vabanes meie parim trompetist J. Vaks orkestrijuhi kohalt ja tegutses „Ugala“ teatri juures. Nüüd kutsuti ta Tallinna konservatooriumi õppejõuks, millisel kohal tema ka varem on teeninud. J. Vaksi lahkumisega kaotab Viljandi oma silmapaistva muusikajuhi, kelle energilisel algatusel korraldati kohalikkude asjaarmastajadega Schuberti helitööde kontsert ja lavastati Verdi ooper „Traviata“.

*

Valga Muusikakooli juhataja O. Eomois valiti Tartu ühiskommerts-gümnaasiumi lauluõpetajaks, missugusele kohale ta asus jaanuaris. Esialgul jääb tema ka Valga Muusikakooli juhatajaks, sõites iga nädala vähemalt üheks päevaks Valka.

VÄLISMAAD.

OOPER.

Uued ooperi esilavastused: Umberto Giordano: „Kuningas“. (Mailand, „Scala“). Karl v. Feilitzsch: „Punane tõrvik“. (Nürnberg).

*

Eugen d'Alberti „Musta orhideed“ tuleb pidada paljude lehtede retsensioonide põhjal üheks huvitamaiks ooperilavastuseks viimasel ajal. Selle meie ajakirja esimeses numbris mainitud teose kohta kirjutab „Die Musik“ (jaanuaris 1929) järgmist:

Selle uue teosega on Eugen d'Albert toonud meie tänapäeva maitsele (kahuoodatud) ohvri. See on teos, mida üldse kaunis väiksel määral saab pidada ooperiliiki kuuluvaks, palju suuremal määral juba opereti ja revüü valda. Tekst käsitleb mingit New-York'is sündivat kriminaalgroteski. Tegevuse pääkujuna esineb uuemas kirjanduses üldiselt juba kaunis sagedasti esinev tüüp — suurvaras, kes, oma ametist tüdinenud, n. ö. tahab eraellu tagasi tõmbuda. Ainult ühele eriti väärtuslikule kalliskeelele on ta veel silma heitnud. Ja nagu tal niisugustel kordadel harilikult on kombeks, tahab ta ka sel korral röövitavale päälle kordasaadetud teo jätta mälestuseks enda kasvatatud musta orhidee. Kuid nagu harilikult groteskides sünnib: enne kui ta väärtasja jõuab varastada, on ta enda süda diadeemi omaniku, noore

daami poolt varastatud. Sünnib esmalt kaunis liigutav, siis aga ameerikalikult tormiline teineteiseleidmise stseen mõlemate vahel, siis leppimine, ärasõit ja juubeldav lõpp, nagu tavaliselt operettides. Keegi tõlpev, alati armunud politsei-president, keegi toatüdrukuna ja baaridaamina ühevõrra tubli suurvarga kaasabilanna, keegi reporter ja üks neeger täiendavad tüübilist operetipersonaali.

Muusika kohta mainitakse, et see sisaldavat neegrilaule ja valsimotiive. „Kuus saksofoni, üks vibrafon ja muud jazz-instrumendid kergivad orkestris esile. Peaagu terve teine vaatus on üldiselt päris korrapärane revüü, üksikute sellesse suletud muusikanumbritega, mida ka igal ajal, tegevusest täiesti lahus, võib mängida ja tantsida.“

Seega oleks see vast esimene revüü-ooper, — ooperi, opereti, revüü liikide kokkusulatis, — nagu seda võiski oodata pärast esimest E. Krenek'i jazz-ooperit „Jonny algab mängu“.

*

Franz Schrekeri „Laulev kurat“ oli üheks elavamaks ooperi esilavastuseks Berliini Riigiooperis. F. Schreker'it loetakse viimase viie-

teistkümne aasta edukamate ooperikomponistide hulka; ta oli juba kauemat aega vaikinud, nii et arvati teda tahaplaanile astunuks.

„Laulv kurat“.

Franz Schrekeri ooper Berliini Riigiooperis.

„Laulva kuradi“ motiiv on võetud keskajast. Schreker'i enda loodud teksti järgi kujutab see usulist võitlust kiriku ja paganate vahel. Lähtemotiiviks, teose keskpunktiks on laulev orel, mille helid munkadele on jumaliku kõikvõimsuse avalduseks, paganatele aga kabuhirmu sünnitavaks, kuradiliku võimu, „laulva kuradi“ ilmutuseks. Mungad võitlevad oreli abil kirikusse tunginud paganate vastu. Oreli mängima hakates, langevad paganad usklikult põlvili, mungad aga tungivad neile kallale ja hävitavad nad. Selle üldtagapõhja kõrval areneb teine motiiv: orelehitaja poeg Amandus tahab isa oreliga inimeste südamesse mängida rahu, saab aga selleasemel munkade korraldatud tapatalgu pältnägijaks. Tema armsam Lilian hävitab hiljem oreli ja hävineb ise säälijuures.

Teose kohta märgib muusikakuukiri „Anbruch“ (jaanuar 1929), et selles olevat draamatiline tegevus liialt keeruliseks aetud, mille tõttu temast võib palju ballastina kõrvaldada, ilma et sellest teosele vähematki halba sünniks. On aga ka ütlemata häid kohti, mis mõjuvad oma keskaja müstikaga ja salapärasusega.

Muusika on arenenud Schreker'il äärmisesse lihtsusesse. Ta tarvitab tahtlikult võimalikult puhtaid, täiskõlalisi, lihtsaid toone. Sellejuures on hädaoht, millest ka S. ei ole suutnud hoiduda see, et tekib meloodia puudumisel vahest igavaid surnud kohti. Kuid samuti on ka siin suurepäraselt mõjuvaid osi, näit. 2. akti kooristseen, ja viimase akti lõpposa. Teos ja ettekanne Berliini Riigiooperis said mõlemad tormiliste kiiduavalduste osaliseks, ehk küll arvustaja märkis kaunis olulisi vigu.

Saksa ooperilaval, arvult umbes 90, on möödunud hooajal tulnud esilavastusele 37 uut ooperit ja 46 uut operetti. Sõnalavastusele on pääsenud 105 uut draamat ja näidendit ning 124 uut komöödiat ja lustmängu.

Saksa riiklised näitelavad said 1928. a. üldsummas umbes 8 miljonit riigimarka lisasummasid, mis teeb välja ümmarguselt umbes 1 miljon rohkem kui eelmisel aastal. Prantsuse riigiteatrist sai „Grand Opéra“ 2,4 miljonit franki, „Opéra comique“ — 1 miljon franki toetust.

Mailandi „Scala“ - ooper annab terves koosseisus, oma dirigendi Arturo Toscanini juhatusel mai- ja juunikuus Berliinis külastusetendusi (samal ajal Berliinis aset leidvate muusikaliste pidustuste puhul).

Viini Riigiooper korraldab veebruaril lõpul külastusetendused Stockholmis ja Kopenhagenis.

Viini Riigiooperi direktoriks ja esimeseks kapellmeistriks nimetati tagasiastunud dir. Franz Schalk'i asemele viieks aastaks, arvates tulevast sügisest pääle, ülem-muusikadirektor Clemens Krauss Frankfurdist, kes oli juba varemmailgi aastail Viini ooperimaja kapellmeistriks. Katsed võita sellele kohale kuulsat orkestrijuhti Wilh. Furtwängler'it ebaõnnestusid, kuna Berliini Philharmonia, mille dirigendiks ta on, ei lasknud teda ära minna.

New-York'is avati uus saksa ooperimaja „Grand Opera Company“ Wagneri „Rheingold'i“ etendusega.

Maurice Ravel on kirjutanud kaks uut ooperit: „Jeanne d'Arc“ ja „Võlum“.

Tšaikovski' ooperid pole Saksamaal siiani imelikul kombel, hoolimata kõigest huvist vene muusika vastu, mitte pinda leidnud, samal ajal kui näiteks Rimski-Korssakov ja Musorgski seisavad juba kauemat aega kõikide saksa ooperilavade mängukavades. Nüüd tahavad Berliin „Eugen Onegin'iga“ ja Dresden „Pada emandaga“ uuesti õnne katsuda.

Yamada Kosaku, jaapani komponist, kes enne maailmasõda õppis Berliinis, on kirjutanud ooperi, mis pääses esimese jaapani ooperina Tokios lavale. Komponist tarvitab euroopa noodikirja, mis on tarvitusel Jaapanis umbes kümme aastat.

Egiptuses, Behnesa külas, leiti papüsrullid, millele olid märgitud mingid ooperitaolise draamatilise mängu fragmendid, mis põlvenevad 2-st sajangust pääle Kristust. Need oleksid siis (kui antiikseid kreeka tragöödiad mitte arvestada) kõige varasemad ooperid maailmas.

SAKSAMAA KONTSERDIUUDISEID.

Berliin. 5-es philharmonia kontsert kujunes suureks Furtwängleri-ovatsiooniks tema Berliini edasijäämise puhul: tema ilmumisel dirigendi pulti tõusis terve orkester püsti ja publikus puhkesid tormilised kiiduavaldused. Programmis Beethoven ja Debussy, solistina Artur Schnabel (Mozart'i klaverikontserdiga F-duur). — Philharmonia kontsertide kõrval on suurema tähtsusega veel Riigiooperi orkestri sümfooniakontserdid ülem-muusikadirektori Erich Kleiber'i juhatusel: kolmas kontsert pakkus Berlioz'i, Schubert'i, P. Cornelius'e töid. — „Muusikasõprade Selts“ kandis ette oma selle hooaja 4-dal orkestrikontserdil Tšaikovski' e-moll sümfoonia ja Brahms'i viiulikontserdi (solistiks — Adolf Busch). — Pääle selle töötab veel „Sümfoonia Orkester“, mis tõi oma teisel kontserdil päämiselt prantsuse uuemat muusikat. — Ülikooli „Akadeemiline orkester“ võidab järjest suuremat tähelepanu. — Muudest, peaaegu iga õhtu igasugustes Berliini kontsertsaalides aset leidvaist solistide kontsertidest olgu nimetatud Frédéric Lamond'i, Bronislav Hubermann'i kõrval veel „noort Paganinit“ Vasa Prihoda't, ka meil tuntud Claudio Arrau'd ja Aleks. Borovski't.

Võib veel mainida üht lõbusat, Berliinis juhtunud kontserdiskandaali:

Üks ajalehtedes kuulutatud orkestrikontsert, mida pidi juhatama dirigent ja komponist pr. Liese Maria Mayer (kes tahtis sellel ette kanda ka ühe oma sümfoonilise pildi „Kokaiin“) ei leidnud kuigi suurt vastukõla, — eriti nõrk oli pileтите eelmüük. Et seisukorda päästa, saatis helitarc mees lehtedesse väga veetleva sisuga kuulutuse, milles keegi väljamõeldud väga rikas lesk otsis tutvusi noorte härradega, kuna igat kuulutusele vastanut paluti ilmuda mainitud kontserdile kohtamisele. (Tunnuseks pidi olema — kimp valgeid roose!). Suur hulk lootusrikkaid noormehi rünnutaski kontserdiõhtul piletikassat, pileteid osteti elavalt... kuid saalis ei leidnud nad leske kusagilt, vaid ainult ninapidi-veetud kaaskannatajaid, ja löid valla säärase skandaali, et proua Lise Maria Mayer langes minestusse ja tuli kutsuda kohale politsei. See traagikoomiline juhtum sünnitas Berliinis palju naeru.

*

Leipzig. Leipzigi muusikaelus asuvad juhtival kohal vanad traditsionaalsed „Gewandhaus“-kontserdid. Kuues neist Bruno Walteri juhatusel, oli pühendatud Schubert'ile (C-duur ja h-moll sümfooniad). 7-dat — 9-dat kontserte juhatasid Fritz Busch, B. Walter ja Brecher. Kavas seisid m. s. Mozart, Mahler, Reger, Ernst Křenek.

UUSI ASUTISI.

Chopin'i-museum. Aasta eest Varssavis asutatud „Chopin'i-maja sõprade selts“ tahab helilooja sünnimajasse Zelazowa Wola'sse luua Chopin'i muuseumi. Sinnasamasse tahetakse asutada ühenduses nimetatud muuseumiga veel kodu

teeneterikkamaile poola muusikuile. Poolas on praegu käimas elav kihutustöö Chopin'i põrmu tagasitoomiseks Pariisi Père-Lachais'i surnuaialt kodumaale, — plaan, mis seni pariislaste vastu-seismise tõttu tagajärgi pole andnud.

*

Uus Mozart'i-museum asutatakse Prahas Villa Bertramka'sse.

„Mozarteum“ Salzburgis, rahvusvaheline asutis, laiendab oma kohalikku konservatooriumi. Salzburgi kavatsetakse asutada eriline „Dirigentide kõrgem kool“, mis juba sel aastal tahab ära pidada esimesed suvekursused. Ka kavatsetakse kuulsaid Salzburgi pidustusi (igal aastal augustikuul peetavaid) ümber korraldada veelgi suurejoonelistemaks. Väike linnake (umbes 38.000 elanikuga) on lubanud iga-aastast toetust selleks umbes 60.000 krooni, summat eesti rahaks ümber arvates.

MITMESUGUSEID TEATEID.

Saksa ringhääling, mis juba mitmel korral saksa heliloojatelt muusikapalasisid on tellinud, hakkab edaspidi kavakindlalt helikunstnikkudelt erilisi raadio jaoks kohaseid palasisid tellima. Juba on sellekohased kokkulepped loodud Hindemith'i, Schreker'i, Toch'i, Braunfels'i, Weill'i ja teistega.

*

Stradivariuse saladus, mis mõnede aja-lehtede teadete põhjal Itaalias (Bergamos) hiljuti avalikuks olevat tulnud, on nüüd osutunud suuremalt osalt juba lihtsaks pettuseks.

Asjakäik on järgmine: Ühe Bergamo põlise perekonna omanduseks oli kapp, mille see oli pärinud ühelt nende majas surnud vaimulikult. See vaimulik olnud kuulsa viiulimeistri Stradivariuse sõber. Keegi vanakraamikaupmees, kelle kätte kapp oli parandusele sattunud, leidnud ühest selle salalaekast ärraamatuid ja käsikirju, mis ta ühe Mailandi viulimeistrile edasi müünud. Ja see tegi leiduse, et need käsikirjad olevatki kuulsa viulivalmistaja omandus ja ja sisaldavat viimase meistrkunsti saladuse võtme. Vanakraamikaupmehe ja ostja vahel puhkes nüüd lausa lehma-kauplemine, kuni nimetatud perekond, kellele kapp kuulus, asjast kuulda sai ja lärmi tõstis. Sellepääle võttis Mailandi Kuninglik Biblioteek paberid oma valdusesse, et kogu tumeda loo põhjalikult läbi uurida. Osa käsikirju ongi nüüd juba osutunud tooreks võltsinguks. Nähtavasti on kogu selles loos tegemist puhta müstifikatsiooniga: Stradivariuse saladus on teatavasti juba ka varem kord avastatud, ilma et me praegugi seda tunneksime.

Trükivead.

Eelmise numbril välismaa kroonikas on juhtunud paar segavat eksitust: kärpes „Findeisen“ tuleb lugeda „K. Russ'i muusikaühingu“ asemel „Keiserlik Vene Muusikaühing“. Samuti tuleb lugeda „Jabkenitzis“, pro „Jabnekitzis“.

BIBLIOGRAAFIA.

EESTI BIOGRAAFILINE LEKSIKON I, II, III.

(„A“-„Se“). Akadeemilise ajaloo-seltsi toimetused II. K-U.
Loodus, Tartus, 1926/27/28.

Lõpetamata teose arvustamise sihiks on käesoleval juhtumil: juhtida tähelepanu mõningaile konarusile, vigadele ning puudustele, mida osaliselt võiks parandada ja õiendada IV ande lisas, ilma et tarvitseks ära oodata teose teist trükki. Meie arvustus puudutab muidugi ainult teose muusikaloolist osa — muusikategelaste biograafiaid. Selles punktis oleks tähendada järgmist: esinevad tühikud, süsteemipuudus, mõned vigased üksikandmed ning äärmiselt puudulikud bibliograafilised allikandmed.

Algame viimasega: artiklite lõpus olevate bibliograafiliste andmete otstarve peaks olema asjast huvitatule anda näpunäiteid, kust võiks leida üksikasjalisemaid andmeid teatava nime kohta ning ühtlasi tõestada, missuguseile allikaile toetub käesoleva artikli autor. Sääljuures tuleks loomulikult oodata, et esijoones nimetatakse ja käsitelakse tähtsamaid ja põhipanevamaid allikaid, mitte aga tähtsusetat pisi-asju. Ent sageli on toimitud otse vastupidiselt: nii nimetab „Emil Hörschelmanni“ artikli autor bibliograafilis-biograafilise allikana 6 kaheveerulisest petit-reast koosneva surmasõnumi „Inland'is“ 1854, lk. 568, jättes nimetamata Sokolovsky suure nekroloogi („Mitteilungen und Nachrichten für die evangelische Geistlichkeit Russlands“ anne XI, 1855), mis oma üle 40 leheküljega moodustab kogukaima ning põhipanevaima olemasolevaist Hörschelmanni biograafiaist. Samuti juhitakse edasi tähelepanu K. A. Hermannini „Laulu ja mängu lehele“ 1855, nr. 2, kus üldise iseloomuga artiklis „Eesti laulust ja mängust“ leiduvad Hörschelmannist ainult mõned lühikesed read, kuna üksikasjalisem, eriliselt Hörschelmann-biograafiaale pühendatud artikkel samas ajakirjas 1887. a. nr. 1, nimetamata jäetakse. (Muuseas peaks Hörschelmanni surmapäevgi nende allikate põhjal langema 23-dale, mitte 22. juunile).

„A. Kunileid'i“ artikli kohta nimetab hra L. N. ainsa allikana J. Siimeri „Muusikaajaloolised põhijooned“, mis temal figureerivad allikana teistegi arvurikaste muusikategelaste biograafiaite koostamisel. Vaatamata juba sellele, et mõlemad põhipanevad ajakirja-artiklid Kunileidi kohta leiduvad „Laulu ja mängu lehe“ II köites nr. 1 ja III köites nr. 4, ei peaks seesugust alaväärtuslikku ning vigast kompilatsiooni, missugusena osutub J. Siimeri sisuvaene brošüürike, üldse mitte tooma allikana (sääljuures ainsa allikana!) teaduslikule

tööle pretendeerivas teoses. Samuti oleks näiteks Joh. Kappeli juures selle asemel, et tsiteerida J. Siimerit kui ainsat allikat, tuua artikkel „Laulu ja mängu lehes“ I nr. 1. Oleks üldse olnud parem loobuda igasuguseist allik-andmeist kui tsiteerida kontrollimata ja puudulikke andmeid.

Et sääraseid andmeid maha kirjutades loomulikult mitmesuguseid ebatäpsusi sisse poetub, on enesest mõistetav. Kuid ka muidu leidub vigu, millest ümbertöötaja oleks võinud hoiduda vähe suurema hoolsuse juures. Kui L. Neuman näiteks ütleb, et Miina Hermann „sai õpetust klaverimängus ja muusikateoorias Tartus K. A. Hermannilt“, siis oleks seda ebatäpsust, mis kordvalt esineb meie muusikakirjanduses, võinud õiendada lihtsa järelpärimisega Miina Hermannilt. Ning kui näiteks loetletakse Heino Elleri orkestriteoseid, unustades aga sääljuures juhuslikult suurim ja kogukam „Sümfooniline legend“, siis on see küll kõigiti kahetsemisväärne puudus.

Üksikute artiklite proportsiooniga ei või läbistikkuna ka nõus olla: siin peaks küll esinema põhimõte, et suurema tähtsusega nimed enam ruumi leiaksid kui vähem tähtsad. Kui näiteks leksikoni muusika osakonna päreferendi isikule härra L. Neumanile kaks korda niipalju ruumi antakse (40 rida) kui Heino Elleri (19 rida) ja tunduvalt enam kui näit. prof. A. Lembale (31 rida), siis saaks orienteerumata lugeja mulje, nagu oleks härra Neuman muusikuna palju tähtsam kui prof. A. Lemba ja Heino Eller, et tema käesolev tähtsus meie muusikaelus oleks praegu juba suurem kui omal ajal näit. A. Kunileidil (31 rida) või J. Kappelil (38 rida).

Üldse on kaasaegsele, elavaile muusikuile antud ruumi liiga ohtralt, kuna mõningaid vanemaid, teeneterikkaid üldse ei mainita. Nii ei või millegagi õigustada, et ei ole sisse võetud näiteks Johann August Hagen (1768—1877), meie eesti kirikumuusika looja, mitmete organistidele ja muusikaõpetajaile kirjutatud esimeste eesti õppe- raamatute, koraaliraamatute, orelikoolide jne. autor. (Vrdl. dr. A. Pezold „Eesti Kirjandus“ 1928, nr. 1—2, Muusikaleht 1927, nr. 1, ka Baltische Monatsschrift 1915), samuti kui Friedrich Brenner (1815—1898), teeneterikkaim, populaarseim ülikooli muusikadirektor, organist, akadeemilise lauluseltsi asutaja, arvurikaste muusikaühingute juhataja, kes teotses Tartus enam kui pool aastasada, kelle kompositsioonid meie esimestel laulupidudel esimeste kodumaa vaimulike kompositsioonena tulid ettekandele. Kahjuks ei mainita leksikonis

isegi J. W. Jannsenist, et ta esimesel, 1869. a. laulupeol esines meie kooride juhatajana, — milleks loetleda siis teisigi meie vanimate muusikategelaste nimesid? Sest isegi nende meeste juures, kes muuseas tegevad olid muusika algi, vaigitakse nendest kõneldes küllalt sagedasti maha nende muusikaline tegevus. Võtame näiteks ainult Woldemar von Bock'i. Ta polnud mitte üksi publitsist ja historiograaf (ajaloolane), vaid vähemalt sama tähtis muusik ning muusikakirjanik: ta andis välja laule klaveri saatel Breitkopf ja Härteli ning Kluge kirjastusel, Tartus, kirjutas oma äia, komponisti J. F. La Trobe biograafia, avaldas „12 Choralstudien“ (Erfurt 1855) ja töö „Goethe im Verhältnis zur Musik“ (Berlin 1872), andis välja kõige päält väga väärtusliku teose „36 Choräle aus den Schriften des livl. Landrats Gustav Freiherr von Mengden 1627—1688“ — üks balti helikunsti silmapaistvaid mälestussambaid. Kõigist neist ta töödest ei näi artikli autoril dotsent P. Treibergil olevat tahtmist (või teadmist?) mainida. On vähe võõrastav, et ülikooli dotsent ja leksikoni redaktsiooni-komisjoni liige asub kirjutama artiklit, jättes andmata seejuures täieliku informatsiooni biografeerimisele tulevate isikute töödest.

On ju tõsi: oma eesti muusikalugu puudub meil igatahes veel, küll on aga olemas nii mõnedki tähtsad allikad. Need oleksid pidanud esijoones tulema süstemaatilisele uurimisele. On elementaarne hädavarvlik eeltingimus: asudes uue tea-

musliku töö juurde, arvestada täiel määral seniilmunud kirjandust vastaval alal. Olgu siin ainult nimetatud Moritz Rudolphi „Rigaer Theater- und Tonkünstler-Lexikon“, mis sisaldab Eestilegi väärtuslikku muusikaloolist materjali, mis kahjuks meie leksikoni kaastöölistel jäänud tähele panemata. Üldse oleks pidanud leksikoni üksikutele osakondadele määrama vastutavad kaastöölised-eriteadlased (nõnda muusika alalegi), kes oma alade redigeerijaina peaksid hoolt kandma, et midagi kahe silma vahele ei jääks, ja et kõige oleks antud õige asjalik kuju ning proportsioon. Nii omab leksikon kaunis suure kaastöölise pere, mille tulemusena, (igatahes muusika osakonnas) tuleb märkida süsteemitut juhuslikkuste virr-varri. Oleks pidanud artikleid liigitama honoraarigi suhtes: eraldama artikleid, mida igamees võib ära kirjutada ning kombineerida üsna lihtsalt olemas olevast biograafilisest materjalist, seesuguseist, mis nõuavad pikaldast otsimist ja uurimist autori poolt. Siin oleks võidud teha väärtuslikku teaduslikku tööd: meie muusikaajalugu on kõigist ajaloolistest distsipliinidest kõige vähem läbitöötatud, ja just siin oleks leksikon võinud teha tunduva sammu edasi meie muusikategelaste täielikkude, asjalikkude ning korrektsete biograafiate avaldamisega. Selle asemel toob ta, osalt vähe väärtuslikke, osalt süsteemituid-juhuslikke ning tihti lihtsalt puudulikke andmeid, ja sellest on kahju.

Dr. E. Arro.

„EESTI MUUSIKA KUUKIRI“ NR. 2 ILMUNUD ARTIKLITE SISU SAKSAKEELSEL KOKKUVÕTTED.

DEUTSCHES REFERAT DES INHALTS DER „ESTNISCHEN MUSIKALISCHEN MONATSSCHRIFT“ NR. 2.

Die Redaktion ersucht um Mitteilungen über neuerscheinende Musikbücher und Musikalien des Auslandes resp. deren Einsendung zwecks Registrierung oder Besprechung im bibliographischen Teil der Zeitschrift.

Die Aufgaben der Musik vom Standpunkt der estnischen Volkskultur. Von Dir. H. Laksberg. Fortsetzung und Schluss des in der vorigen Nummer referierten Artikels.

J. W. Jannsen als Musiker. Von Dr. Elmar Arro. Johann Woldemar Jannsen (1819—1890) ist einer der bedeutendsten ältesten estnischen Volksmänner, der ausserordentlich viel für die kulturelle Hebung und soziale Befreiung seines Volkes von der Vorherrschaft der Deutschbalten getan hat. Er war auf den verschiedensten Gebieten tätig als Parteiführer, Publizist, Schriftsteller, Begründer einer ersten estn. Zeitung und Gründer einiger wissenschaftlicher und landwirtschaftlicher Vereine, darunter auch eines Gesangsvereines „Wanemuine“ (estn. mytholog. Gesangsgott) zu Tartu 1865, aus dessen kleinen Anfängen sich das heutige örtliche Konzerthaus und Theater entwickelt hat. Jannsen fand bereits eine rege, von den ländlichen Pastoren angebahnte Chorgesangsbewegung zur Pflege geistlicher Vokal-

musik vor (über die der Verfasser eingangs einige Daten bringt). Dieser Bewegung, die auf der allgemeinen, durch ihren reichen Volksliederschatz dokumentierten Gesangfreudigkeit des Volkes basierte, nahm sich Jannsen als Führer und Hauptförderer an. Er organisierte 1869 in Tartu ein erstes allgemeines estn. Gesangfest, dem bald eine Reihe weiterer Sängerkongresse folgten. Durch die in ihrem Gefolge allerorts sich bildenden Bauernchöre entstand eine breite Gesangsbewegung, die zum Hauptfaktor der gesamten estnischen kulturellen Aufstiegs wurde. Eine ganze Reihe von Vokalkomponisten schufen später eine reiche eigene estn. Choraliederliteratur. So ist die ganze estnische Musik bis in den Anfang unseres Jahrhunderts in einer eigenartigen und urwüchsigen a-cappella-Musikpflege verkörpert.

Der Verfasser analysiert nun Jannsens Einstellung und Tendenzen in dessen musikalischer Tätigkeit. Jannsen sah durch seine am entsprechendsten als christlich-völkisch zu

bezeichnende Weltanschauung in der Gesangsbewegung ein gutes volkerzieherisches Mittel. Sie blieb ihm, der auf Erweckung einer breiteren völkischen Bewegung unter den Esten ausging, auch nur mehr Mittel hierzu, denn Selbstzweck. Hand in Hand damit geht eine Verkenning des musikalischen Wertes der eigenen Volkslieder, die er für ein verachtenswertes Produkt roher Massen hält. Singenswert und kultivierenswert erscheint ihm dagegen die billige deutsche Liedertafelliteratur, die er somit in seinen estnischen Notenausgaben zu popularisieren sucht (um durch solche Aufpfropfung den estnischen Volksgesang zu „veredeln“!), wobei die eigenen nationalen Tendenzen sich nur in entsprechenden Textübersetzungen äussern (also etwa statt „Deutschland, Deutschland über alles“ — „Estenland geht über alles“). Diese somit durch Jannsen angebahnte, vom musikalischen Standpunkt aus bedauerliche und schädigende Invasion qualitativ fraglicher deutscher Musik-Ableger ist (bei seiner sonst auf anderen Gebieten gepflegten und betonten estnischen Eigenart) mehr durch die Kritiklosigkeit seiner Halbbildung, als durch mangelhaft ausgeprägte Musikalität zu erklären. Jannsen war im Gegenteil musikalisch recht begabt, wovon schon seine erfolgreiche Tätigkeit als Chordirigent (u. a. der vereinigten Chöre des ersten Sängerfestes) Zeugnis ablegt. Auch hatte er selbst einige anonym erschienene Lieder komponiert: sie sind allerdings musikalisch wertlos und lehnen sich stark an deutsche Vorbilder an. [Fortsetzung folgt.]

Die estnischen Musiklehranstalten: I) Das Konservatorium zu Tallinn (Reval). Von Prof. J. Tamm, Direktor des Konservatoriums. Das Konservatorium in Tallinn hat sich aus der örtlichen höheren Musikschule entwickelt, die vom „Estonia“-Verein im Jahre 1919 gegründet wurde. Der erste Direktor des Institutes war Michel Lüdigi. Unter dem nächstfolgenden Direktor Jaan Tamm wurde die höhere Musikschule im Jahre 1923 zu einem Konservatorium erweitert und vom „Estonia“-Verein einem neubegründeten Konservatoriumverein übergeben.

Zur Zeit wird die Anstalt von 403 Schülern besucht. Es unterrichten am Konservatorium 33 Lehrkräfte: 10 Professoren, 6 „ältere Lehrer“ und 17 „jüngere Lehrer“. Die Besetzung der Lehrfächer ist folgende: Komposition — Prof. A. Kapp und Prof. J. Aavik; Klavier — Prof.

J. Lemba, Prof. Th. Lemba, Prof. P. Ramul u. a.; Gesang — Prof. N. Sternberg, Aino Tamm, Opernsänger A. Arder, L. Hellat-Lemba u. a.; Orgel — Prof. A. Topman (auch Improvisation); Violine — Prof. J. Paulsen (auch Viola) und A. Pappmehl; Cello — Prof. R. Bööcke; Kontrabass — A. Wedro; des weiteren einzelne Instrumentalklassen für Flöte, Klarinette nebst Oboe und Saxophon, Fagott, Horn (Prof. J. Tamm), Trompete, Posaune (R. Kull); allgemeine Musiktheorie und Solfeggio, Harmonie-, Instrumentations- und Formenlehre — A. Wedro, A. Krull u. a.; Schulmusik — Prof. J. Aavik; Musikgeschichte — Prof. P. Ramul; dazu Aesthetik, Kunstgeschichte, Italienisch, sowie obligates Klavier als Nebenfach, obl. Chorgesang resp. einzelne Instrumente als obligates Nebenfach; schliesslich Streicher-Ensembleklasse (Prof. R. Bööcke), Opernklasse (S. Mamontow), Orchester (Prof. J. Paulsen). Über einen Teil der hier genannten Namen gibt die 11. Aufl. des Riemannsches Musiklexikons Auskunft.

An Subsidien bezieht das Konservatorium vom Staate 40 000 Kronen und vom Kulturfond 20 000 Kronen. Demnächst wird der Bau eines grösseren Konservatoriumsgebäudes mit 40 Klassen, einem Konzert- und Opernsaal und 10 Nebenräumen in Angriff genommen werden.

Zwei unbekannte Briefe G. F. Händels an G. Ph. Telemann in der Universitätsbibliothek zu Tartu (Dorpat). Publiziert von Dr. Elmar Arro. Die Briefe stammen aus der unserer Universität vermachten Handschriftensammlung Prof. Karl Morgenstern's (1770—1852), der eine ganz Reihe

von Briefen berühmter älterer Meister an den Hamburger Musikdirektor, vermutlich von dessen Enkel G. Mich. Telemann (1748—1831), erwarb, welcher 1773 nach Riga als Kantor der Stadtkirchen und städtischer Musikdirektor (später auch Domorganist) berufen wurde und daselbst, reichlich versorgt vom Rat, seinen Lebensabend verbrachte. Die zahllosen Briefe der Morgensternschen Autographensammlung (darunter Briefe berühmtester Persönlichkeiten) sind in einer etwas barbarisch anmutenden Weise alphabetisch in einzelne Bände gebunden. Vorliegende Briefe befinden sich im V Band der „Epist. philos. celebr.“.

Die Durchsicht der Handschriftenabteilung unserer Universitätsbibliothek ergab das Vorhandensein zahlreicher einzelner Musikerbriefe, darunter Briefe unserer grössten Meister der Tonkunst der älteren und neueren Zeit, so z. B.: Ph. E. Bach, Agricola, Graun, Quantz, Telemann, Händel, Mozart, Beethoven, Weber, Lortzing, Marschner u. a. mehr. Davon sind die Graunbriefe bereits 1927 in der „Zeitschrift für Musikwissenschaft“ — allerdings sehr fehlerhaft — publiziert worden. Die gesamten Musikerbriefe unserer Universitätsbibliothek werden demnächst kommentiert in den Publikationen unserer Universität erscheinen.

Die kirchenmusikalischen Vorlesungen an der Universität Tartu. Prof. Aug. Topman vom Konservatorium Tallinn, derzeit auch bei der Universität Tartu beauftragte Lehrkraft für Kirchenmusik an der theologischen Fakultät, äussert sich über die Ziele seiner Vorlesungen und Übungen, deren Zweck es sei, die Studenten der Theologie mit den allgemeinen Fragen und Problemen der Kirchenmusik, sowie speziell mit dem gegenwärtigen Stand der evangelischen Kirchenmusik bekannt zu machen. Prof. Topman spricht den Wunsch aus, dass auch bald ein Lehrstuhl für allgemeine Musikgeschichte an der philosophischen Fakultät errichtet werden möge.

Das Dreimäderlhaus. Fortsetzung der Bruchstücke aus dem Schubert-Roman „Schwammerl“ von Rudolf Hans Bartsch. (Mit freundlichster Genehmigung des Verlagshauses L. Staackmann G. m. b. H., Leipzig.)

Wiegenlied. Estnische Volksweise. J. Aavik. (s. Riemann's Musiklexikon, 11. Aufl.)

Was ist bühnenmässig? Von W. Mettus, Direktor des „Vanemuine“-Theaters zu Tartu (Dorpat). Auf der Bühne hat unzweifelhaft der Darsteller zu dominieren, alles andere ist nebensächliches Element. Daher ist nur das als bühnenwirkungsvoll zu bezeichnen, was den Darstellenden in seiner Arbeit unterstützt. So ist beispielsweise ein an sich noch so wirkungsvolles Kostüm nicht zweckmässig und szenisch wirksam, wenn es den Darsteller auch nur im geringsten etwa in der Freiheit seiner Bewegung behindert, — wie man es leider nur zu oft beobachten kann.

Das Bühnenwerk selbst wird dann wirkungsvoll sein, wenn jeder junge Autor seines sonst natürlich gottvollen Stückes in Betracht zu ziehen geruhen wollte, das es von sterblichen Menschen für ein sterbliches Publikum aufgeführt werden soll, — wenn also nicht übermässige Anforderungen sowohl an die Darstellungskraft der durchschnittlichen Schauspieler als auch an die Aufnahmefähigkeit eines Durchschnittspublikums gestellt werden, ohne gleichfalls dessen Geduld zu missbrauchen.

Die Bilder (S. 56, 57, 58) zur anschaulichen Erläuterung des Wesens einer wirkungsvollen Schaubühne sind Aufnahmen aus dem finnischen Volkstheater in Helsingfors zu folgenden Stücken: Shakespeare's „Sturm“, Jonson-Zweig's „Volpone“ und Capek's „RUR“.

Musikchronik: Inland — Ausland.

Bibliographie: „Estnisches Biographisches Lexikon I, II, III“ (rezensiert von Dr. E. Arro).

Dresdeni keelpillide-kvartett

mängib juba palju aastaid
suure menuga

meisterinstrumentidel

Prof. F. J. Kochi viiulitehasest

Dresden, Pragerstr. 6^{IV}.

Suurel rahvusvahelisel helivõistlusel Ge 27. a.
auhinnati

see meistertöökoda

kõige parema viiuli ehitajana viimase 10 aasta
jooksul.

Hinnata prospektid ja mittekohustav proovimissaadetus.

Geigenbau Prof. F. J. Koch,
Dresden, Pragerstr. 6^{IV}.

Daamide moodsate kleidi-
ja kostüümiriiete

ERIÄRI

H. BAUMANN

Tartu, Kaubahoov nr. 1,
Telefon 6-76

FLEURS DES INDIES

Ta on üks neist väikesist tarbeasjadest kõigile neile, kelle jaoks on suure väärtusega tualeti viimistelu.

Daamid armastavad teda, kuna ta vaht paitab pehmelt nahka ja silendab, idealiseerib teint'i, annab näo värskusele enam elu. Ta täiendab naiselikku võluvust oma lõhna õrna luulega, mille peensust ja tagasihoidlikkust hindavad kõik maitsega inimesed.

A. FREDERKING / TARTU

Der bekannteste und am meisten verbreitete Roman von

RUDOLF HANS BARTSCH

»Schwammerl«

gehört als das erfolgreichste und beliebteste Schubertbuch in die Hände jedes Schubertfreundes. Der Roman, der heute in einer Auflage von nicht weniger als 221.000 Ex. verbreitet ist, gilt mit Recht als die beste Romandichtung, in deren Mittelpunkt der grosse Wiener Komponist gestellt ist.

Aus der Fülle der Urteile über das Werk:

„Bartsch hat mit diesem Roman das ganze, kindlich-naive, genialisch-ringende, einfache und doch so grossartige Menschentum dieser Liederseele prachtvoll gezeichnet und den Typ mit diesem Manne umrissen, dem man in Liebe und inniger Anteilnahme durch sein wirres Leben zu folgen gezwungen ist.“ (Reclams Universum.)

„Hier lässt der Dichter Schubert vor uns erstehen, wie es noch keiner Biographie gelungen ist. Die Darstellung ist meisterhaft und von einer köstlichen Liebenswürdigkeit.“ (Der Türmer.)

*

308 Seiten Umfang. In Leinen gebunden *M* 6.— Brosch. *M* 4.— Als einmalige Ausgabe erscheint gleichzeitig in festlicher Ausstattung das

200. Tausend von „Schwammerl“.

Auf blütenweisses Velinpapier gedruckt, mit echtem Goldaufdruck und Goldoberschnitt verziert, mit 22 handkolorierten Illustrationen von A. Keller. In Halbleder gebunden *M* 2.—

Das schönste Ostergeschenk für jeden Bücherfreund und Schubertverehrer.

Gleichzeitig sei auf die einzigartigen musikalischen Novellen von Rudolf Hans Bartsch hingewiesen, die unter dem Titel

»Musik«

in einem 328 Seiten starken Band erschienen sind, und die folgenden Novellen enthalten: Mozarts Faschingsoper — Der Geiger von Salzburg — Meister. Der in Leinen gebundene Band mit mehrfarbiger Umschlagzeichnung und mit Vignetten von Marquis de Bayros *M* 6.—

*

„Einer, der ganz seine eigene Note hat, ist Bartsch. Und dieses neueste Werk des Verfassers ist ein echter Bartsch in jeder Hinsicht. Empfindungsfein, musikdurchwoben, von Geist sprühend, tief, wirklich schön sind diese drei Novellen.“ (Süddeutsche Literaturschau.)

„Aufrichtige Freude bereitet es, hier wieder dem feinen Formkünstler zu begegnen, den auf sich wirken zu lassen schon ästhetischer Genuss ist. So kann in Oesterreich nur Bartsch erzählen, und das macht ihm so bald keiner nach.“ (Deutsche Allgemeine Zeitung.)

Durch jede Buchhandlung erhältlich. Prospekte kostenlos.

L. Staackmann Verlag Leipzig.